

VELALLISEN RIKOKSET

Carina Bergström

Opinnäytetyö
Joulukuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

CARINA BERGSTRÖM:
Velallisen rikokset

Opinnäytetyö 41 sivua
Joulukuu 2013

Talousrikollisuuden määrä on kasvanut, ja on edelleen kasvamassa tämän hetkisen huonon taloudellisen tilanteen vuoksi. Velallisen rikokset ovat rajattu rikostyyppi, sillä ne edellyttävät velallisasemaa ja mahdollisesti insolvenssimenettelyä. Velallisten rikosten määrä on aina suhteessa erilaisten maksukyvyttömyysmenettelyiden määrään. Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia kattava selvitys siitä, mitä velallisen rikokset ovat. Tarkoitus oli, että lukijalle syntyy kattava kokonaiskuva velallisen erityyppisistä rikoksista. Tämän vuoksi työssä tutustuttiin muun muassa rikosten tunnusmerkistön mukaisuuteen, velallisasemaan, maksukyvyttömyyteen ja syyteoikeuteen. Tutkimusmenetelmäksi valittiin lainopillinen menetelmä, sillä sen avulla saatiin parhaimmat tutkimustulokset.

Velallisen rikokset ovat laaja kokonaisuus. Velallisen epärehellisyyteen on mahdollista syyllistyä muun muassa hukkaamalla, hävittämällä tai lahjoittamalla omaisuutta tai siirtämällä sitä ulkomaille velkojien tavoittamattomiin. Velallisen petos taas vaatii maksukyvyttömyysmenettelyä, mutta tunnusmerkistö ei sovellukaan sellaisenaan kaikkiin menettelyihin, vaan sitä pitää soveltaa. Velkojansuosinnassa velallinen maksaa todellisen velkansa, mutta hän tekee sen muiden velkojien kustannuksella.

Tehtyjen velallisten rikosten määrä on kasvanut useana vuonna ja ne varmasti lisääntyvät edelleen, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että ammattirikollisuus lisääntyy myös talousrikollisuuden puolella. Näin on käynyt myös velallisten rikosten kohdalla. Suomessa toimii esimerkiksi ammattirikollisia, joille maksetaan muun muassa yrityksen kirjanpidon hävittämisestä. Tätä vastaan kannattaisi taistella antamalla esimerkiksi pesänselvittäjälle vapaamat kädet rikollisen toiminnan torjumiseksi. Suunta tähän on oikea. Sen osoittavat muun muassa tämän vuoden puolella tehdyt lakimuutokset. On mahdollista, että pikkuhiljaa talousrikollisuus vähenee tai ainakin rikolliset jäävät kiinni.

Asiasanat: talousrikokset, velallisen rikokset, velallisen epärehelisyysrikokset, velallisen petosrikokset, velkojansuosinta

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

CARINA BERGSTRÖM:
Crimes Committed by the Debtor

Bachelor's thesis 41 pages
December 2013

Because of the poor economic situation, the number of financial crimes has increased and is still increasing. The crimes by the debtor are an exclusive type of crime providing debtor status and possibly insolvency proceedings. The objective of this thesis was to draw up a comprehensive report on the crimes committed by the debtor. The purpose was to give the reader an extensive general view of the different kinds of crimes committed by the debtor. This is why essential elements of such crimes, debtor status, insolvency proceedings and the right to institute criminal proceedings were studied. Legal method was chosen as the research method because of the best research results.

There is a great variety of crimes by the debtor. It is possible to perpetrate for the debtor's dishonesty e.g. by losing, destroying or donating assets or by transposing them abroad. Fraud by the debtor requires insolvency proceedings but the essential elements are not suitable for all proceedings without applying. In fraudulent preference the debtor pays the true debts but does it at the other creditors' expense.

The studies have shown that professional criminality has also increased in financial crimes including crimes by the debtor. In Finland there are some professional criminals who get paid e.g. for destroying a company's accountancy. This problem could be solved e.g. by giving administrators free rein to prevent criminal acts. The course is right, which is shown by some changes in the laws passed this year. It is possible to gradually decrease the number of financial crimes, or at least the criminals will be caught more often.

Keywords: financial crimes, crimes by the debtor, debtor's dishonesty, fraud by the debtor, fraudulent preference

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	YLEISTÄ VELALLISEN RIKOKSISTA	7
3	VELALLISEN EPÄREHELLISYYSRIKOKSET	11
3.1	Velallisen epärehellisyys	11
3.1.1	Omaisuu den hävittäminen.....	13
3.1.2	Omaisuu den lahjottaminen tai muu luovuttaminen	15
3.1.3	Omaisuu den siirtäminen ulkomaille	15
3.1.4	Velvoitteiden perusteeton lisääminen	16
3.2	Velallisen törkeä epärehellisyys	17
4	VELALLISEN PETOSRIKOKSET.....	20
4.1	Velallisen petos.....	20
4.1.1	Yleiset edellytykset	21
4.1.2	Tekotavat.....	22
4.1.3	Konkurssimenettely.....	25
4.1.4	Ulosottomenettely	29
4.1.5	Yksityishenkilön velkajärjestely	30
4.1.6	Yrityssaneeraus	31
4.2	Törkeä velallisen petos	32
4.3	Velallisen vilpillisyys	33
4.4	Velallisrikkomus.....	33
5	VELKOJANSUOSINTA	35
6	POHDINTA.....	38
	LÄHTEET.....	40

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KonkL	Konkurssilaki 120/2004
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
OYL	Osakeyhtiölaki 624/2006
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940
RL	Rikoslaki 39/1889
UK	Ulosottokaari 705/2007
UL	Ulosottolaki 37/1895
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993
YrSanL	Laki yrityksen saneerauksesta 47/1993

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää yleisellä tasolla asiasta kiinnostuneille, mitä ovat velallisen rikokset. Velallisen rikoksista säädetään rikoslain (RL, 39/1889) 39 luvussa (769/1990), mutta pelkästään rikoslakia lukemalla ei synny tarkkaa kuvaa siitä, mitä velallisen rikoksilla oikeasti tarkoitetaan. Varsinaista tilaajaa opinnäytetyöllä ei ole, mutta tämä opinnäytetyö sopii hyvin esimerkiksi opaskirjaksi pankkialalla toimiville tai esimerkiksi asianajotoimistossa tai muulla oikeudellisella alalla toimiville sihteeille. Lainsäädäntö ja oikeuskirjallisuus saattavat tuntua melko hankalilta asiaan vähemmän perehtyneen näkökulmasta, joten opinnäytetyö on tehty heitä silmällä pitäen, sillä velallisen rikoksien sisältö on avattu esimerkkien avulla. Tarkoituksena on oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön avulla selvittää minkälaisia velallisen rikokset ovat käytännössä. Tutkimusmenetelmäksi on valittu lainopillinen tutkimusmenetelmä, sillä pääasiallisena lähteenä ovat lait ja oikeuskäytäntö.

Velallisen rikoksista ja talousrikoksista yleensäkin on kirjoitettu runsaasti erilaisia teoksia ja asiantuntija-artikkeleita, mutta opinnäytetyötä tästä aiheesta ei ole aikaisemmin tehty. Velallisen rikoksiin perehdytään tutustumalla lainsäädäntöön, hallituksen esityksiin, korkeimman oikeuden ratkaisuihin sekä monipuolisesti erilaiseen oikeuskirjallisuuteen. Opinnäytetyössä tutustutaan velallisen epärehellisyysrikoksiin, velallisen petosrikoksiin sekä velkojansuosintaan. Aiheen laajuuden vuoksi jokaiseen rikokseen tutustutaan pintapuolisesti, mutta opinnäytetyön luettuaan lukija ymmärtää mitä velallisen rikoksilla tarkoitetaan, ja miten sellaiseen voi käytännössä syyllistyä. Tämä helpottaa asian ymmärtämistä esimerkiksi työelämässä.

Työn alussa kerrotaan yleisesti velallisen rikoksista ja verrataan niitä hieman toisiinsa. Seuraavaksi tutustutaan velallisen epärehellisyysrikoksiin ja huomataan, että velallisen epärehellisyysrikkosten voi syyllistyä esimerkiksi hävittämällä omaisuutta monella eri keinolla. Velallisen epärehellisyysrikosten jälkeen siirrytään velallisen petosrikoksiin, joita käsitellään sekä yleisellä tasolla että konkurssi-, ulosotto-, yksityishenkilön velkajärjestelyn- ja yrityksen saneerausmenettelyn näkökulmasta. Lopuksi selvitetään minkälainen rikostyyppi velkojansuosinta oikein on. Velkojansuosinnassa tutustutaan myös hieman Ruotsin rikoslakiin (Brottsbalk, 700/1962) ja Ruotsin oikeuskäytäntöön.

2 YLEISTÄ VELALLISEN RIKOKSISTA

Velallisen rikoksia käsitellään rikoslain 39 luvussa. Velallisen rikokset voidaan jakaa kolmeen ryhmään 1) velallisen epärehellisyysrikoksiin (RL 39:1 ja 39:1a), 2) velallisen petosrikoksiin (RL 39:2-5) sekä 3) velkojansuosintaan (RL 29:6). Velallisen epärehellisyysrikoksia ovat velallisen epärehellisyys ja velallisen törkeä epärehellisyys. Velallisen petosrikoksiin kuuluvat velallisen petos, velallisen törkeä petos, velallisen vilpillisyys sekä velallisrikkomus. Rikoslain velallisen rikoksia koskevaa lukua täydentävät konkurssilaki (KonkL, 120/2004), ulosottoaari (UK, 705/2007), velkajärjestelylaki (VJL, 57/1993), yrityssaneerauslaki (YrSanL, 47/1993) sekä osakeyhtiölaki (OYL, 624/2006).

Velallisen epärehellisyysrikoksissa pyritään suojaamaan velkojaa sellaisilta velallisen toimilta, joilla tämä pyrkii vahingoittamaan velkojan taloudellisia etuja aiheuttamalla maksukyvyttömyytensä tai heikentämällä sitä. (Niemi & Lehti 2006, 25.) Tavanomaisia tekoja velallisen rikoksissa ovat erilaiset rahavarojen siirrot pois yhtiömuotoisen velallisen varallisuudesta tai luonnollisen henkilön varojen käyttö velkojia loukkaavalla tavalla. (Koponen 2007, 115.)

Velallisen petosrikoksissa velallinen ryhtyy rikoslaissa mainittuihin tekoihin hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä. Velallisen petosrikoksissa velallinen pyrkii maksukyvyttömyystilanteessa aiheuttamaan itselleen etua silloin, kun maksukyvyttömyyttä ollaan vahvistamassa. (Niemi & Lehti 2006, 25.)

Velallisen epärehellisyysrikokset eroavat velallisen petosrikoksista siinä, että velallisen epärehellisyudessa kyseessä on varallisuusaseman todellinen huonontaminen ja velallisen petosrikoksissa varallisuusasemaa huononnetaan vain näennäisesti. Oikeuskäytännössä on kannaksi otettu, että varallisuusaseman huonontaminen on aina joko todellista tai näennäistä, joten velallisen epärehellisyysrikosten ja velallisen petosrikosten tunnusmerkistöt sulkevat toisensa pois. Tämä on kuitenkin tulkinnanvaraista, joten usein syntyy ongelmallisia tilanteita. Usein on perusteltua esittää oikeudenkäynnissä vaihtoehtoinen rangaistusvaatimus molemmista rikoksista tai vaihtaa oikeudenkäynnin aikana syyte koskemaan alkuperäisen tunnusmerkistön asemasta toista tunnusmerkistöä. Samaa maksukyvyttömyystilaan ja varallisuuteen kohdistuvat teot katsotaan usein sa-

maksi teoksi, joten jo tapahtuneesta teosta ei voida lainvoimaisen tuomion jälkeen nostaa uutta syytettä esimerkiksi velallisen petoksesta, jos lainvoimainen tuomio on annettu velallisen epärehellisyydestä. (Koponen 2007, 110–111.)

Velkojansuosinnan tunnusmerkistö on osittain päällekkäinen velallisen epärehellisyysrikosten kanssa. Velkojansuosinnassa velallinen tietää, ettei hän kykene maksamaan velkojaan kaikille velkojille. Suosiakseen yhtä, usein läheistä velkojaa, velallinen maksaa velkansa tälle, antaa velastansa vakuuden tai ryhtyy muihin tämän velkojan asemaa parantaviin toimenpiteisiin. Velkojansuosinta eroaa velallisen epärehellisyysrikoksista siinä, ettei velallisen varallisuusasema kokonaisuutena arvostellen huonone, sillä velallinen maksaa todellisen velkansa. Velallisen varat ja velat siis vähenevät samanarvoisesti. Velkojansuosinnassa teolla ei ole törkeää tekemuotoa. (Koponen 2007, 113.)

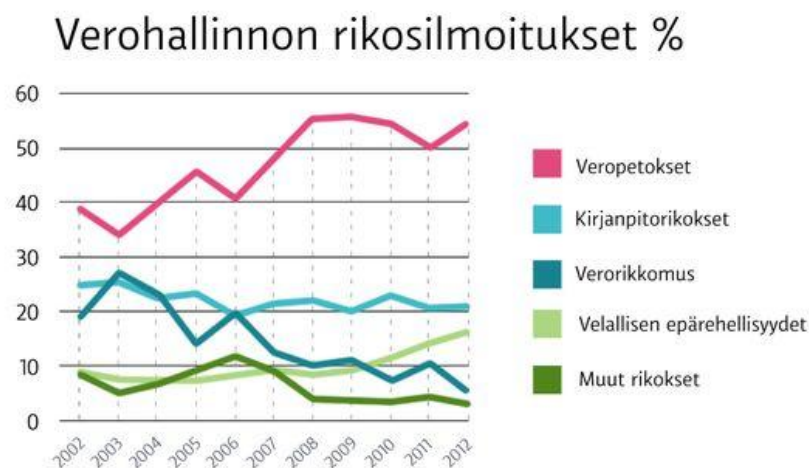
Eri tekemuotojen erottelu on tärkeää, sillä velallisen rikosten tekotavat voivat olla osittain päällekkäisiä. Esimerkiksi, jos velallinen luovuttaa taloudellisessa kriisitilanteessa velallisen varallisuuteen kuuluvaa omaisuutta ilman täyttä vastiketta, kyseessä voi olla ilman hyväksyttävää syytä tehty luovutus eli velallisen epärehellisyys. Jos velallinen myöhemmin jättää jossakin insolvenssimenettelyssä ilmoittamatta kyseisen luovutuksen salatakseen luovutusta vastaavan saatavan, kyseessä on velallisen petos ja, jos luovutuksensaaja on samalla velkoja, suositaan tätä suhteessa muihin velkojiin, joten kyseessä on velkojansuosinta. (Koponen 2007, 109.)

Velallisen rikoksia koskevilla rangaistussäännöksillä pyritään suojaamaan velkojien taloudellisia etuja velallisen epärehellisiltä toimilta. Lisäksi velallisen rikokset voivat vääristää yritysten välistä kilpailua sekä vaikuttavat negatiivisesti talouselämään, sillä rahoitusmarkkinoiden kontrolli lisääntyy väärinkäytösten torjumiseksi. Tästä syystä velallisen rikoksen kohdalla erityiseksi suojeluobjektiksi voidaan mainita luottamus. (Mäkelä 2001, 150–160.) Tällä tarkoitetaan esimerkiksi velkojan luottamusta siitä, että velallinen maksaa velkansa tai liike-elämän luottamusta sitä kohtaan, että talouselämä toimii rehellisesti. Tapani (2010, 534) on kuitenkin sitä mieltä, että jos suojeluobjektiksi määritellään epämääräisesti luottamus, rikosoikeusjärjestelmä menettää jossakin vaiheessa yhteyden perusoikeusjärjestelmään, sillä talous on itsessään liian epämääräinen suojelukohde. Tästä syystä Tapani korostaa, että velallisen rikoksissa suojataan erityisesti velkojien taloudellisia etuja.

Velallisen rikoksiin syyllistyvät yleensä elinkeinonharjoittajat, mutta velallisen asemassa voi olla kuka tahansa lainansaaja. Velallisen asemassa voi olla joko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Hallituksen esityksen perusteella velallisena voi olla kuka tahansa, jolla on jokin saaminen suoritettavanaan (HE 66/1988, 157). Velallisen asemassa voi olla elinkeinonharjoittajien ja yhteisöjen lisäksi esimerkiksi verovelvolliset ja elatusapuvelvolliset (Nuutila & Hakamies 2009, 1059). Velallinen voi siis olla myös oikeushenkilö, mutta rikoksesta on kuitenkin mahdollista tuomita vain luonnollinen henkilö. Rikoslain 5 luvun 8 §:n (515/2003) perusteella oikeushenkilön puolesta voidaan tuomita yhtiössä todellista päätösvaltaa tai yhtiön puolesta työ- tai virkasuhteessa tai toimeksiannon perusteella muuten toimiva henkilö, vaikka hän ei täytä rikoksen tunnusmerkistössä tekijälle asetettuja ehtoja. Edellytyksenä on kuitenkin, että oikeushenkilö täyttää nämä ehdot.

Velkojan asemassa voivat olla varsinaisten rahoituslaitosten lisäksi esimerkiksi tavaran-toimittajat. Velallisen lisäksi velkoja voi syyllistyä velallisen rikokseen edistämällä rikosta ja yrittämällä hyötyä muiden velkojien kustannuksella. (Niemi & Lehti 2006, 25–26.) Rikoslain 39 luvun säännökset eivät suoranaisesti koske niitä velkojia, jotka turvaavat etujaan laittomasti ja muut velkojat sivuuttaen, mutta tällainen velkoja voidaan tuomita yllytyksestä tai avunannosta velallisen rikokseen (Nuutila & Hakamies 2009, 1059).

Huonolla taloudellisella tilanteella on merkitystä talousrikoksien määrään, erityisesti velallisen epärehellisyysrikoksiin (Kuva 1). Verohallinnon tekemistä rikosilmoituksista suurin prosenttiosuus on selvästi veropetoksilla, mutta rikosilmoitukset velallisen epärehellisyysrikoksista ovat nousseet hurjasti vuoden 2009 jälkeen.

Kuva 1. Verohallinnon rikosilmoitukset (Yle 2013).

Verohallinto teki vuonna 2012 velallisen epärehellisydestä rikosilmoituksia yhteensä 129 kappaletta ja näistä 92 kappaletta oli törkeitä tekemuotoja. Vuonna 2011 rikosilmoituksia tehtiin 101 kappaletta, ja näistä 64 olivat törkeitä velallisen epärehellisyksiä. Vuonna 2010 rikosilmoituksia velallisen epärehellisydestä tehtiin yhteensä 75 kappaletta. (Verohallinto 2012, 11.) Tästä voidaan huomata mihin suuntaan kehitys on menossa. Vuonna 2010 Verohallinto teki rikosilmoituksia velallisen epärehellisydestä yhteensä vähemmän, kuin ilmoituksia törkeistä velallisen epärehellisyksistä tehtiin vuonna 2012. Lisäksi huomataan, että törkeitä velallisen epärehellisyksiä tehdään selvästi enemmän kuin velallisen epärehellisyksiä. Tilanne on huolestuttava. Varsinkin kun huomataan, että ammattirikollisuus on löytänyt tiensä myös velallisen rikoksiin.

Velallisen rikoksissa yritetään usein välttää rikosvastuu niin sanottujen saattohoitajien avulla. Velallisen rikoksissa saattohoidolla tarkoitetaan sitä, että yhtiön vastuuhenkilöt muodollisesti myyvät taloudellisessa kriisitilanteessa olevan yhtiön saattohoitajille, jotka ottavat tehtäväkseen esimerkiksi yhtiön kirjanpidon hävittämisen. Yhtiön myymisen jälkeen yhtiölle valitaan uusi hallitus ja muut vastuuhenkilöt. Yleensä yhtiö jää kuitenkin alkuperäisten henkilöiden haltuun. Lisäksi saattohoitajat saattavat saada käsiinsä yhtiön luottokortit, joita käyttävät omiin tarkoituksiinsa ennen kuin ne suljetaan maksamattomien maksujen vuoksi. Rikosvastuun välttäminen on usein mahdollista saattohoitajien avulla, sillä puuttuvan näytön vuoksi saattohoitajat tuomitaan ainoastaan kirjanpidon hävittämisestä. Tutkimusten perusteella Suomessa toimii myös ammattimaisia saattohoitajia, jotka toimivat palkkiota vastaan ja hankkivat tällä toiminnalla elantonsa. (Nuutila & Koponen 2009, 1061–1063.)

Koska velallisella on lähtökohtaisesti itsemääräämisoikeus omaisuuteensa, ja velallisen rikoksen tunnusmerkistöedellytykset ovat jätetty melko avoimeksi, velallisen rikoksissa hylätään syytteet useammin kuin muissa rikoksissa. Esimerkiksi oikeuskäytännössä ei juuri esiinny velallisrikkomusta ja velallisen vilpillisyyttä, vaikka nämä ovatkin rikoksissa kriminalisoitu. (Nuutila & Koponen 2009, 1058–1060.)

3 VELALLISEN EPÄREHELLISYYSRIKOKSET

3.1 Velallisen epärehellisyys

Jotta velallinen voidaan tuomita rangaistavaksi velallisen epärehellisyydestä, edellytetään, että velallinen on joko aiheuttanut maksukyvyttömyytensä tai pahentanut sitä. Velallista ei kuitenkaan rangaista, jos maksuvalmiutta heikentävä toimenpide on tapahtunut sellaisissa olosuhteissa, joissa taloudellisia vaikeuksia ei ole vielä ilmaantunut. Aikaisemmin teon rangaistavuus vaati lisäksi sitä, että velallinen oli tietoinen taloudellisista vaikeuksista ja maksukyvyttömyytensä mahdollisuudesta. Lisäksi hänen piti tietää tekonsa voivan vahingoittaa velkojan taloudellisia etuja. Tämä vaatimus kuitenkin poistettiin rikoslain kokonaisuudistuksessa 1.4.2003 alkaen, koska oikeuskäytännön käyttämän tulkinnan perusteella kyseinen vaatimus oli turha. (Tapani 2010, 535.) Nykyään rangaistavuuteen riittää se, että velallinen aiheuttaa maksukyvyttömyyden tai pahentaa sitä sekä, että velallisen toiminnasta voi aiheutua velkojalle taloudellista vahinkoa. Vahinkoa ei kuitenkaan tarvitse olla aiheutunut. (Niemi & Lehti 2006, 26.)

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan velallisen epärehellisyydessä sitä, että velallinen ei kykene kohtuullisessa ajassa täyttämään erääntyneitä velvoitteitaan. Se, mikä on kohtuullinen aika, ratkaistaan erikseen jokaista velallista koskevien taloudellisten olosuhteiden perusteella. Yksi maksukyvyttömyyden ulkoisista merkeistä on maksujen keskeyttäminen. Jos velallinen ei kykene maksamaan yhtä laskuaan eräpäivään mennessä, kyseessä ei ole maksukyvyttömyys vaan maksukyvyttömyys edellyttää, että olennainen osa erääntyneistä veloista jää maksamatta. Maksamattomuuden on johdettava varojen puutteesta eikä esimerkiksi maksuhaluttomuudesta. Maksukyvyttömyys ei kuitenkaan aina ilmene maksujen keskeyttämisellä. (Lehtonen 2006, 33–34.) Maksujen keskeyttämisen lisäksi yritykselle aiheutuneet julkiset maksuhäiriöt kertovat yrityksen olevan maksukyvytön (Tapani 2010, 536). Tapani (2010, 536) korostaa lisäksi sitä, että maksamattomuuden tilan tulee olla suhteellisen pysyvä, jotta kyseessä olisi maksukyvyttömyys. Maksukyvyttömyyttä edeltävää tilaa voidaan kutsua esimerkiksi maksujen kasautumiseksi tai maksuvalmiuskriisiksi. Tällöin velallisella on runsaasti maksamattomia maksuja, eikä hän selviydy niistä normaalisti, mutta tila ei ole vielä pysyvä. Velallinen ei voi vapautua rikosoikeudellisesti vastuusta manipuloimalla maksukyvyttömyyden

alkuajankohtaa, sillä maksukyvyttömyyden alkamiselle ei voida asettaa mitään tiettyä tekohetkeä alkavaa aikarajaa.

Velallisen epärehellisyys edellyttää tahallisuutta eli velallisen tulee olla tekoaikana tietoinen kaikista teon tunnusmerkeistä. Velallisen on siis tiedettävä olevansa velallinen ja maksukyvytön. Velallisen tahallisuutta joudutaan käytännössä arvioimaan velallisen kokonaistoiminnasta maksukyvyttömyyden aikana. Oikeuskäytännössä on katsottu, että tahallisuus puuttuu vain, jos tapaukseen liittyy yleisten suhdannevaihtelujen lisäksi kyseiseen velalliseen ja tämän toimialaan kuuluvia erityisiä olosuhteita. (Nuutila & Hakamies 2009, 1070–1071.) Konkurssiasiamiehen toimiston ohjeen perusteella velallisen epärehellisyysrikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että tekijällä on muodollinen tai tosiasiallinen vastuuasema, hän on tehnyt jonkin tunnusmerkistössä kuvatun oikeudettoman vararikkoteon, ja teko on aiheuttanut maksukyvyttömyyden tai oleellisesti pahentanut sitä (Konkurssiasiaain neuvottelukunta 2013, 6).

Velallisen epärehellisyydestä tuomitaan rikoslain 39 luvun 1 pykälän (61/2003) mukaan, jos velallinen 1) hävittää omaisuuttaan, 2) lahjoittaa tai muutoin luovuttaa omaisuuttaan ilman hyväksyttävää syytä, 3) siirtää omaisuutta ulkomaille saadakseen sen velkojien ulottumattomiin tai 4) lisää velvoitteitaan perusteettomasti ja näin aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisen tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään. Rangaistus velallisen epärehellisyydestä on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta

Velallisasemassa oleva osakeyhtiö syyllistyy velallisen rikokseen esimerkiksi silloin, kun se jakaa yhtiön varoja muutoin, kuin mitä osakeyhtiölain (OYL, 624/2006) 13 luvun 1 §:ssä säädetään. Osakeyhtiölain perusteella osakeyhtiö voi jakaa omaisuuttaan osakkeenomistajille vain jaettaessa voittoa, ja jaettaessa varoja vapaiden varojen rahastosta, osakepääomaa alennettaessa, hankkiessa tai lunastaessa omia osakkeita taikka yhtiötä purettaessa. Muu varojen jako on laitonta varojen jakoa (OYL 13:1) eli mahdollisesti velallisen epärehellisyyttä. Osakeyhtiölain perusteella varoja ei myöskään saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden (OYL 13:2).

Usein pienyhtiöissä osakaslainojen nosto perustellaan sillä, että omistajajohtajalla on oikeus saada korvausta työpanoksestaan. Jos osakeyhtiö-, kirjanpito- ja verolainsäädöksiä perusteella yhtiö on saanut osakaslainaa vastaan työpanoksen, ei osakeyhtiö ole

syöllistynyt velallisen epärehellisyteen. Tämä edellyttää sitä, että voitonjaon edellytykset ovat olleet olemassa, nostot ovat kirjanpidossa merkitty palkoiksi ja työnantajamaksut on maksettu. (Koponen 2007, 116–117.)

Kommandiitti- ja avoimessa yhtiössä tilanne on hieman erilainen kuin osakeyhtiössä, sillä pääomaa koskevat säännökset eivät estä yhtiön varojen nostamista päämiehelle. Velallisasemassa oleva kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö voi syöllistyä velallisen epärehellisyteen, jos tapahtuneelta luovutukselta puuttuu liiketaloudellinen syy. Jos yhtiö on taloudellisessa kriisitilanteessa, yhtiön varojen noston tulee olla kohtuullisessa suhteessa omistajan työpanokseen ja normaaleihin elintasokustannuksiin. Se, kuinka paljon normaalit elantokustannukset ovat, arvioidaan aina tapauskohtaisesti. (Koponen 2007, 119.)

Luonnollisella henkilöllä ei ole kirjanpitovelvollisuutta, joten näyttökysymykset nousevat oleelliseen asemaan. Elinkeinonharjoittajan ja toiminimellä toimivan on pidettävä kirjaa tuloistaan verotusta varten, mutta varat siirtyvät heti hänen varallisuuspiiriinsä, joten niiden siirtäminen henkilökohtaiseen käyttöön ei sisällä luovutusta toisen varallisuuteen. Kyseessä ei siis ole velallisen epärehellisyys. Velallisasemassa oleva luonnollinen henkilö voi syöllistyä velallisen epärehellisyteen, jos hän perusteettomasti käyttää tai luovuttaa näitä varoja muulle taholle kuin itselleen. Jos velallinen on taloudellisessa kriisitilanteessa, ja hän käyttää varojaan selvästi enemmän kuin hänen elinkustannuksensa vaativat, syöllistyy hän velkojien oikeuksia loukkaavaan velallisen epärehellisyteen. (Koponen 2007, 121.) Seuraavaksi käsitellään eri tekotapoja, joilla voidaan syöllistyä velallisen epärehellisyteen.

3.1.1 Omaisuuden hävittäminen

Omaisuuden hävittäminen on omaisuuden luovuttamista ilman hyväksyttävää syytä. Omaisuuden hävittämisellä tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla yhtiön varallisuutta heikennetään, ja joilla vahingoitetaan velkojan asemaa. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi lahjanluonteiset luovutukset, omaisuuden piilottaminen sekä omaisuuden fyysinen tuhoaminen. Omaisuuden hävittäminen on rangaistavaa silloin, kun on selvää, ettei velallinen aio palauttaa omaisuutta vallintaansa tai omaisuuden palauttaminen on mahdotonta. (Tapani 2010, 540.) Omaisuuden hävittäminen on kuitenkin melko harvinaista, sillä

tavallisesti velallinen pyrkii pitämään omaisuuden omassa tai läheistensä varallisuuspöytäkirjassa (Niemi & Lehti 2006, 27). Omaisuutta voidaan hävittää tilapäisesti kätkemällä, mutta tämänkaltainen menettely ei täyty velallisen epärehellisyysmerkin, sillä tämänkaltainen teko ei todellisuudessa huononna velallisen varallisuusarvoa. Omaisuus on nimittäin koko ajan olemassa, sen olinpaikka on vain salassa. (Lehtonen 2006, 26.)

Hävittämisellä voidaan tarkoittaa lisäksi omaisuuden tuhoamista, turmelemista tai hukkaamista. Oikeuskäytännössä myös liiallinen kulutus on katsottu omaisuuden hävittämiseksi. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2004:89) omaisuutta hävitettiin käyttämällä yhtiön varoja omaan kulutukseen. Taloudellisissa vaikeuksissa oleva A tuomittiin törkeästä velallisen epärehellisydestä, sillä hän oli runsaan vuoden ajan nostanut määräysvallassaan olevasta osakeyhtiöstä käteistä noin 27 500 markkaa kuukaudessa, ja käyttänyt varat omaan ja perheensä kulutukseen. Esitetyn näytön perusteella A:lla olisi ollut hyväksyttävä syy käyttää noin 15 000 markkaa kuussa perheensä elatusmenoihin. Korkein oikeus katsoi, että ylimenevää osaa on pidettävä RL 39 luvun 1 §:ssä tarkoitettuna omaisuuden hävittämisenä. A oli teollaan loukannut velkojiansa taloudellista etua, sillä A:n ylivelkaisuus oli selvä ja hyväksyttävien elatusmenojen ylitys oli huomattava, joten A on tahallisesti pahentanut maksukyvyttömyyttään.

Omaisuuden hävittäminen voi tapahtua myös laiminlyönnillä esimerkiksi siten, että velallisen varallisuuteen kuuluvaa omaisuutta katoaa selvittämättömällä tavalla silloin, kun velallinen on laiminlyönyt suojele- tai valvontavelvollisuutensa (Lehtonen 2006, 25–26). Laiminlyönniksi ei kuitenkaan katsota esimerkiksi tekoa, jossa yrityksen omaisuutta jätetään piittaamattomasti, mutta tahattomasti ulos säiden armoille, sillä tahallisuuskriteeri ei täyty. Laiminlyöntivastuu soveltuu kuitenkin huonosti velallisen epärehellisyysrikoksiin, sillä se on kehitetty toisentyypisiä rikoksia varten. (Tapani 2010, 541.)

Hallituksen esityksen (HE 66/1988, 161) perusteella omaisuuden hävittämisellä voidaan tarkoittaa myös sitä, että velallisen toiminnan johdosta hänen omaisuuttaan joutuu asiantomalla tavalla velallisen varallisuuspöytäkirjaan ulkopuolelle. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että velallinen tuhlailee varallisuuteensa nähden suuria summia esimerkiksi uhkapeliin, jotta hänen ei tarvitse maksaa velkojiaan. Uhkapelien lisäksi omaisuutta voidaan hävittää muun muassa osake-, valuutta- tai hintakeinotteluilla.

3.1.2 Omaisuuden lahjoittaminen tai muu luovuttaminen

Omaisuuden luovuttaminen on yleisin tapa syyllistyä velallisen epärehellisyysrikokseen (Konkurssiainin neuvottelukunta 2013, 6). Omaisuuden lahjoittamisessa tai luovuttamisessa huononnetaan velallisen varallisuusasemaa. Omaisuuden lahjoittaminen voi koskea kaikenlaista omaisuutta, esimerkiksi kiinteää tai irtainta omaisuutta, mutta ei esimerkiksi palveluiden antamista ilmaiseksi. Lahjoittamisella tarkoitetaan kokonaan tai osittain vastikkeetonta, selvästi alihintaista tai muuten epäsuhtaista luovuttamista. Oikeuskäytännössä sovelletaan perintö- ja lahjaverotuksessa (PerVL, 378/1940) 18.3 §:ssä (1392/1995) käytettyä $\frac{3}{4}$ -sääntöä eli luovutus katsotaan lahjaksi, jos vastike on enintään kolme neljäsosaa omaisuuden käyvästä hinnasta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1072–1073.)

Muu luovuttaminen voi ilmetä monella eri tavalla. Esimerkiksi yhtiön johtaja ottaa itselleen yhtiön varoja tai hän luovuttaa niitä lähipiirilleen. Muu luovuttaminen voidaan toteuttaa myös esimerkiksi laittomana voitonjakona, osakaslainoina tai ylisuurina palkkoina. Myös yritysten väliset varallisuussiirrot ovat muuta luovuttamista. (Nuutila & Hakamies 2009, 1073.)

Omaisuuden lahjoittamisen tai muun luovutuksen tulee tapahtua ilman hyväksyttävää syytä. Hyväksyttävää on esimerkiksi antaa tavanomaisia merkki- ja liikelahjoja sekä niihin rinnastettavia omaisuuden vastikkeetonta antamista. Lisäksi hyväksyttäviä ovat markkinointiin liittyvät lahjoitukset. (Nuutila & Hakamies 2009, 1076.)

3.1.3 Omaisuuden siirtäminen ulkomaille

Omaisuuden siirtämiseen ulkomaille on asetettu erityinen tahallisuusvaatimus. Jos velallinen siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojien ulottumattomiin, velallinen syyllistyy velallisen epärehellisyysrikokseen. Omaisuus on velkojien ulottumattomissa silloin, kun sitä ei saada kansainvälisen oikeusavun tai pakkokeinojen avulla takaisin Suomeen käytettäväksi velkojen maksamiseen. Velallisen kieltäytyminen omaisuuden palauttamiseen kotimaahan voidaan todeta käytännössä vasta insolvenssi- tai ulosottomenettelyssä. Rangaistavuus edellyttää vain sitä, että velallinen on siirtänyt omaisuutensa ulkomaille ilman liiketaloudellisesti hyväksyttävää syytä. Velallisen ei

tarvitse antaa selvitystä siitä miksi hän kieltäytyy omaisuuden palauttamisesta tai miksi ulkomaalaiset viranomaiset eivät suostu omaisuutta palauttamaan (Nuutila & Hakamies 2009, 1077.) Jos velallinen salaa ulkomailla olevaa omaisuuttaan täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyssä, hän voi syyllistyä velallisen epärehellisuuden sijasta velallisen petokseen. Jos varallisuusasemaa on vain näennäisesti huononnettu, kyseessä on velallisen petos. (HE 66/1988, 161.)

3.1.4 Velvoitteiden perusteeton lisääminen

Velvoitteiden perusteettomalla lisäämisellä tarkoitetaan esimerkiksi palveluiden ja tavaroiden tilaamista, lainanottoa sekä varojen siirtämistä. Velvoitteiden perusteetonta lisäämistä ovat myös konsultaatiopalkkioiden ja ulkomaan matkojen maksaminen silloin, kun yhtiön taloudellinen tilanne on valmiiksi heikko. Yhteenvetona voidaan todeta, että yritys lisää velvoitteitaan silloin, kun se käyttää huomattavasti varoja selvästi tappiolliseen liiketoimintaan sekä liiketoiminnan kannalta epäedullisiin ja perusteettomiin vastuusitoumuksiin. Esimerkiksi, jos yritys heikossa taloudellisessa tilanteessa siirtyy entistä kalliimpiin lainamuotoihin, ja näin pahentaa taloudellista tilaansa entisestään, syyllistyy velallisyrittäjä velvoitteiden perusteettomaan lisäämiseen. (Tapani 2010, 549–550.)

Ennen kuin velallinen voidaan tuomita velvoitteiden perusteettomasta lisäämisestä, tulee selvittää onko velallisen toiminta taloudellisesti kannattavaa ja tarkoituksenmukaista. Velvoitteiden perusteetonta lisäämistä ei sellaisenaan ole verojen ja maksujen maksamisen laiminlyönti, vaan edellytyksenä on, että velvoitteita on tämän lisäksi lisätty myös muilla tavoin. Poikkeuksen muodostaa kuitenkin se, jos yrityksen toiminta on alusta asti ollut tappiollista ja verojen ja maksujen maksamista laiminlyödään systemaattisesti. (Tapani 2010, 549–550.)

Viivyttääkseen konkurssia velallinen voi lisätä perusteettomasti velvoitteitaan. Velvoitteiden lisäämisellä ei yleensä pyritä vahingoittamaan velkojien taloudellista asemaa. Velkojien edun mukaista voi olla rahoittaa taloudellisesti vaikeuksissa olevia liikeyrityksiä antamalla jatkoaikaa lisäluoton tai uuden maksuajan muodossa. Näin mahdollistetaan se, että velallisyrittäjällä on mahdollisuus selvittää taloudellisesta kriisitilanteestaan. Velvoitteiden perusteettomassa lisäämisessä rangaistavuus edellyttää, että tehdyt lisäsitoumukset ovat perusteettomia, kun otetaan huomioon yhtiön taloudellinen tilanne.

Velvoitteiden perusteeton lisääminen on tulkittava yhteydessä muihin epärehellisyiden tunnusmerkkeihin ja tekoa on tarkasteltava kokonaisuuden kannalta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1078.)

Velallinen syyllistyy velvoitteiden perusteettomaan lisäämiseen erityisesti silloin, kun hän käyttää apunaan jo aiemmin mainittuja saattohoitajia. Tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, kun yhtiö on ennen konkurssia näennäisesti myyty saattohoitajille. Saattohoitajat käyttävät hyväkseen yhtiön luottokortteja, ja hankkivat omaisuutta luotolla niin kauan kuin se on mahdollista. Yhtiö saa tavallaan vastikkeita ostetun tavarahan muodossa, mutta käytännössä omaisuus ei siirry yhtiölle vaan saattohoitajille. Teko voidaan nähdä myös omaisuuden luovuttamisena ilman hyväksyttävää syytä silloin, kun saattohoitaja käyttää omaisuutta ilman, että hän maksaa siitä vastiketta yhtiölle. (Nuutila & Hakamies 2009, 1079.)

3.2 Velallisen törkeä epärehellisyys

Rikoslain 39 luvun 1a §:n (317/1994) perusteella velallinen syyllistyy velallisen törkeään epärehellisyyteen, kun teolla tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä itselle tai toiselle. Tämä eroaa velallisen epärehellisyiden perustunnusmerkistöstä, sillä siinä ei edellytetä, että teolla tavoitellaan huomattavaa taloudellista etua. Merkitystä ei ole sillä, toteutuuko hyötyminen, vaan pelkkä hyötymispyrkimys riittää. Sille, mikä on huomattava hyöty, ei ole laissa asetettu mitään rahamääräistä rajaa, mutta suuntaa saadaan muista vaihdanta- ja omaisuusrikosten törkeiden tekemuotojen sovelluskäytännöstä, joissa raja on ollut noin 20 000. (Nuutila & Hakamies 2009, 1079.)

Eräässä korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2005:119) huomattavaksi hyödyksi katsottiin velallisen A:n saavuttama noin 38 000 euron hyöty. A omisti M Oy:n kaikki osakkeet, ja hän oli ollut yhtiön varsinaisen hallituksen jäsen, joten hän oli tietoinen yhtiön olemassa olevista ja odotettavissa olevista taloudellisista vaikeuksista. Korkeimman oikeuden selvityksen mukaan yhtiö oli vuodesta 1997 asti ollut rikoslain 39 luvun 1 §:n mukaisesti maksukyvytön. Tästä huolimatta A lahjoitti itselleen vuosien 1997–1998 aikana ilman hyväksyttävää syytä yhteensä 38 258,52 euroa, ja näin oleellisesti pahensi yhtiön maksukyvyttömyyttä. A tiesi tekonsa voivan vahingoittaa velkojien taloudellisia etuja ja saavutettua hyötyä voidaan pitää huomattavana. Menettelyllään A

on aiheuttanut velkojille myös merkittävää vahinkoa. Näistä johtuen velallisen epärehellisyttä voidaan pitää myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä, ja A tuomittiin törkeästä velallisen epärehellisydestä.

Teko on törkeä myös silloin, kun teolla aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille. Vahinko on huomattava, kun lasketaan yhteen kaikkien velkojen suuri taloudellinen vahinko (Nuutila & Hakamies 2009, 1080). Huomattavalla vahingolla tarkoitetaan rahamääräisesti suurta vahinkoa. Vahinko voi olla huomatta silloin, kun kaikille velkojille aiheutettu vahinko on yhteenlaskettuna suuri. Erityisen tuntuva vahingossa pääpaino on rikoksen vaikutuksella yksittäisen velkojan varallisuusasemaan. Seuraukset voivat olla erityisen tuntuvat, vaikka vahinko ei olisi rahamääräisesti kovinkaan suuri, jos rikoksen uhrin taloudellinen tilanne on sellainen, että vahingolla aiheutetaan hänelle erityisen tuntuva vahinkoa. On huomioitava se, että vahingon on pitänyt aiheutua todellisuudessa, pelkkä pyrkimys vahingon aiheuttamiseen ei riitä. (Lehtonen 2006, 35.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2011:52) huomattavasti velkaantunut A oli siirtänyt itselleen X Oy:n ja Y Oy:n varoja, mutta hän ei käyttänyt niitä velkojensa maksamiseen. X Oy:n tosiasiallinen vastuuhenkilö A oli siirtänyt yhdessä toisen henkilön kanssa X Oy:n varoja yhteensä 50 580,82 euroa omaan varallisuuspiiriinsä. Menettely aiheutti yhtiön maksukyvyttömyyden, ja pahensi sitä oleellisesti. Teolla aiheutettiin velkojille huomattavaa vahinkoa, ja sitä oli myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Lisäksi A hävitti yhteensä 323 00 euroa X Oy:stä ja Y Oy:stä itselleen siirtämiä varoja käyttämättä niitä kuitenkaan velkojensa maksamiseen. A oli tietoinen siitä, että teko voi hänen olemassa olevien ja odotettavissa olevien taloudellisten vaikeuksien perusteella vahingoittaa velkojien taloudellisia etuja. Velallisen epärehellisytydellä oli saatu huomattavaa hyötyä ja aiheutettu velkojille huomattavaa vahinkoa. Lisäksi teko oli kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Teon täytyy olla myös erityisen suunniteltu. Teko on törkeä, jos teko on suunnitelmallisempi, yksityiskohtaisempi tai menee pidemmälle, kuin mitä rikoksen perustunnusmerkistö edellyttää. Erityistä suunnitelmallisuutta osoittavat esimerkiksi erityisen pitkät valmistelutoimet, vaoikeustoimet, erityistä taitoa ja vaivannäköä edellyttävät täytäntöönpanotoimet sekä neuvonantajien ja välikäsien käyttäminen. (Nuutila & Hakamies 2009, 1080.) Suunnitelmallisuudella voidaan pyrkiä esimerkiksi vaikeuttamaan rikoksen

selvittämistä. Velallisen epärehellisyysrikos on mahdollista suorittaa pitkänkin ajan kuluessa, ja se voi koostua useista osateoista, jotka näyttävät laillisilta normaaliin liiketoimintaan kuuluvina teoilla. Velallisen törkeä epärehellisyys vastaa rikoslaisissa yleisesti käytettyä systematiikkaa eli teon tulee olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. (Lehtonen 2006, 36.)

4 VELALLISEN PETOSRIKOKSET

4.1 Velallisen petos

Rikoslain 39 luvun 2 §:ssä säädetään, että velallinen syyllistyy velallisen petokseen, jos hän hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä 1) salaa omaisuuttaan, 2) ilmoittaa kokonaan tai osittain perusteettoman taikka valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen, 3) antaa muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta tai 4) jättää velan ilmoittamatta. Tekoa ei kuitenkaan pidetä velallisen petokseksi, jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muuten ehkäisee tekonsa vaikutuksen menettelyyn ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon oikeaksi tai erehdyttävä tieto muuten ehtii vaikuttamaan menettelyyn. Velallisen petoksesta tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Petoksen yleissäännöksen (RL 36:1) perusteella petoksen yritys on rangaistavaa. Velallisen petoksessa yrityksestä ei kuitenkaan rangaista, sillä velallisen petokseen kuuluvat teot ovat sellaisia, ettei niiden rankaiseminen yritysasteella ole tarpeellista (HE 66/1988, 164). Velallisen petoksessa on mahdollisuus tuomita myös avunantaja. Avunannosta voidaan tuomita sellainen henkilö, joka on osallisena omaisuuden piilottamisessa kätkiessään kyseistä omaisuutta ennen pesäluettelon vahvistamista tai muuta insolvenssimenettelyä. Rangaistavuus edellyttää sitä, että avunantaja on tietoinen velallisen taloudellisesta kriisitilanteesta. Avunantajan toimia voidaan arvioida myös avunantona velallisen epärehellisyyteen. Jos kätkemistoimet tapahtuvat vasta insolvenssimenettelyn jälkeen, omaisuuden kätkijä voidaan tuomita rahanpesusta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1090.)

Velallisen petosta tarkastellaan myös suhteessa muihin rikoksiin. Velallisen petokseen sisältyy kirjanpitorikkomus, mutta jos velallisen petokseen liittyy virheellinen tai puutteellinen kirjanpito, velallinen tuomitaan velallisen petoksesta ja kirjanpitorikoksesta rikoslain 30 luvun (769/1990) 9 pykälän (61/2003) perusteella. Velallisen petos sisältää myös petoksen tarkoittaman menettelyn (RL 36:1), sillä erityissäännöksenä velallisen petos syrjäyttää yleissäännöksen. Velallisen petos sekä veropetokset tuomitaan erikseen, sillä veropetossäännöksellä suojataan veronsaajien oikeutta, kun velallisen petossäännöksellä suojataan yleistä velkojakollektiivia. (Nuutila & Hakamies 2009, 1089–1090.)

4.1.1 Yleiset edellytykset

Velallisen petoksen rikossäännöksellä suojataan velkojaa eri maksukyvyttömyysmenettelyiden aikana, sillä tunnusmerkistö edellyttää, että rikolliseen tekoon on ryhdyttävä joko konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely tai saneerausmenettelyssä. Lisäksi säännöksellä varmistetaan, että vain todelliset velkojat voivat saada suorituksia täytäntöönpanomenettelyssä. Jokaisella täytäntöönpanomenettelyllä on omat erityispiirteensä, jotka heijastuvat rikosoikeudellisen vastuun arviointiin. (Tapani 2010, 555.) Velallisen petoksen tekotavoille on kaikille yhteistä se, että niissä on aina kyse jollakin tavalla erehdyttämisestä. Erehdyttäminen tapahtuu esimerkiksi ilmoittamalla rikoslain 39 luvun 2 pykälässä mainitussa insolvenssimenettelyssä pesän varallisuusasema jollakin tavalla virheellisesti. Erehdyttäminen koskee vain sellaista omaisuutta, jolla on merkitystä velkojalle. Ainostaan tällainen merkityksellinen omaisuus voi olla velallisen petoksen kohteena. (Lehtonen 2006, 8.)

Rangaistavuus velallisen petoksesta edellyttää myös velallisen hyötymistarkoitusta. Tunnusmerkistössä kuvattava teko tehdään, jotta voidaan hankkia hyötyä joko itselle tai toiselle. Hankitun hyödyn tulee olla joko taloudellista tai oikeudellista. Hyötymistavoitteella tarkoitetaan sitä, että velallinen yrittää estää kaiken konkurssi-, saneeraus- tai ulosottomenettelyn piiriin kuuluvan omaisuutensa siirtymistä velkojien vaatimusten katteeksi. Rangaistavuuteen riittää pelkkä hyödyn tavoittelu eli hyödyn saavuttaminen ei ole välttämätöntä. Jos velalliselta kuitenkin puuttuu hyötymistarkoitus, velallinen voi syyllistyä velallisen petoksen sijaan velallisen vilpillisyyteen. (Lehtonen 2006, 17.)

Rangaistavuus edellyttää siis tunnusmerkistössä mainittua insolvenssimenettelyä. Tällä on merkitystä tahallisuusarvioinnissa, sillä normaalisti velallinen on tietoinen siitä, missä menettelyssä, ja missä tarkoituksessa häneltä vaaditaan selvitystä hänen varoistaan ja veloistaan. Jos velallinen kuitenkin väittää erehtyneensä tietojen antamisen suhteen, kyseessä on kieltoerehdys. (Tapani 2010, 566.) Kieltoerehdyksellä tarkoitetaan, että velallinen on rangaistusvastuusta vapaa, jos voidaan osoittaa hänen erehtyneen pitämään tekoaan sallittuna. Erehtyminen voi olla anteeksiannettavaa vain, jos laki on julistettu puutteellisesti tai virheellisesti, lain sisältö on erityisen vaikeaselkoinen, viranomaisen on antanut virheellisen neuvon tai kyse on muusta näihin rinnastettavasta seikasta (RL 4:2). Velallisen petoksissa erehtyminen on anteeksiannettavaa vain poikkeuksellisesti. Tahallisuusarvioinnissa kiinnitetään huomiota siihen, voidaanko velallisen katsoa tahal-

lisesti salanneen omaisuuttaan. Huomiota kiinnitetään tällöin tekijän asemaan yhtiössä, liike-elämässä hankittuun kokemukseen, yhtiön sisäinen viestinnän järjestelyihin, salattun omaisuuden määrään sekä luottamusperiaatteeseen. (Tapani 2010, 566.)

Velkojien edun toteumista on pyritty tehostamaan katumussäännöksellä, joka voidaan rinnastaa rikoslaissa (RL 4:2.1) säädettyyn tehokkaaseen katumiseen. Jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muutoin ehkäisee tekonsa vaikutuksen ennen kuin hän vannoo pesäluettelon oikeaksi tai erehdyttävä tieto muutoin vaikuttaa menettelyyn, ei häntä tuomita velallisen petoksesta. Tällä mahdollistetaan se, että velkojat, konkurssipesän pesänhoitaja tai ulosottoa suorittava viranomainen voivat esimerkiksi palauttaa salattun omaisuuden menettelyn piiriin tai poistaa perusteettoman velvoitteen velkojien joukosta. (Lehtonen 2006, 19.)

4.1.2 Tekotavat

Velallinen syyllistyy velallisen petokseen, jos hän salaa omaisuuttaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että insolvenssimenettelyssä velallinen jättää ilmoittamatta sellaista omaisuuttaan, jonka hän olisi lain mukaan velvollinen ilmoittamaan. Velallinen voi jättää omaisuuttaan ilmoittamatta, koska hän haluaa pitää omaisuuden itsellään, tai hän haluaa luovuttaa sen jollekulle toiselle. Omaisuuden salaamisessa kiinnijäämisriski on suuri, sillä esimerkiksi konkurssipesän hallinto tai ulosottomies selvittää velallisen omaisuutta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1086.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2000:39) pohdittiin, onko A syyllistynyt velallisen petokseen salaamalla omaisuuttaan. Ulosmittaessa A:n osuutta kiinteistöstä A ei ollut ilmoittanut ulosottomiehelle ennen ulosmittausta tekemästään kiinteistöä koskevasta metsänhakkuusopimuksesta. Tekohetkellä voimassa olleen ulosottolain (UL, 7/1895) perusteella velallisen tulee ulosottoselvityksessä antaa tiedot muun muassa varoistaan ja tuloistaan. A:sta ei kuitenkaan ollut tehty ulosottoselvitystä eikä muutoinkaan kyetty näyttämään, että ulosottomies olisi pyytänyt A:lta selvitystä hänen omaisuudestaan. Lain mukaan velallisen ei tarvitse oma-aloitteisesti selvitystä antaa, joten A ei korkeimman oikeuden mukaan syyllistynyt velallisen petokseen.

Omaisuu­den salaamista on usein valmisteltu eri keinoin. Esimerkiksi valeoikeustoimen avulla voidaan siirtää omaisuutta toisen henkilön nimiin, mutta todellisuudessa omaisuus jää velallisen varallisuuspiiriin. Omaisuu­den salaamisesta on kyse myös, kun yrityksen omistaja ottaa yrityksen tililtä yksityisottoja tai osakaslainoja itselleen tai lähipiirilleen, mutta hän ei merkitse niitä yrityksen kirjanpitoon eikä hän kerro merkitsemättö­mistä yksityisotoista tai osakaslainoista edes silloin, kun hän vannoo pesäluettelon oikeaksi. Omaisuu­den salaamisesta voi olla kyse myös niin sanotuissa ohimyyneissä. Tällä tarkoitetaan sitä, että yrityksen omistaja myy yhtiön käyttö- ja vaihto-omaisuutta omaan lukuunsa yrityksen kassan ohi. (Nuutila & Hakamies 2009, 1087.)

Mikäli ei voida luontevasti selvittää omaisuuden todellista siirtymistä pois velallisyri­tyksen vallinnasta, kyse on mahdollisesti omistajan kirjaamattomasta palkasta, osingosta tai osakaslainasta velallisen petossäännöksessä tarkoitettulla tavalla. Jos kyse on kuitenkin todellisista, mutta ylisuurista palkoista, kyseessä on velallisen epärehellisyys. Omaisuu­den salaamisessa tahallisuus edellyttää, että velallinen pitää ainakin osittain mahdollisena jonkin omaisuuserän päättymistä selvitysmenettelyn ulkopuolelle. Rangaistusvastuusta ei vapauta se, että velallisen ei voida näyttää tienneen kirjanpitoon tul­leesta virheestä vannotessaan pesäluettelo­a oikeaksi, sillä velalliselle on laissa asetettu selonottovelvollisuus pesäluettelon oikeellisuudesta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1087.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 1995:64) A tuomittiin velallisen petoksesta, sillä hän oli vahvistanut oikeaksi pesänhoitajan laatiman virheellisen pesäluettelon. Pesän varoiksi oli merkitty lähes 1,5 miljoonaa markkaa, mutta siitä puuttui osakaslainasaamisia A:lta, hänen vaimoltaan sekä heidän toiselta yhtiöltä melkein 1,1 miljoonaa markkaa. Saatavat ilmenivät ajan tasaisesta kirjanpidosta, joiden perusteella pesänhoitaja laati pesäluettelon. Vannotessaan pesäluettelon oikeaksi A oli luottanut siihen, että pesäluettelo oli laadittu oikein. Tekohetkellä voimassa olleen konkurssisäännön (31/1868) 15 ja 18 §:ien perusteella vahvistaessaan pesäluettelon oikeaksi velallinen antaa oikeudelle sellaisen ilmoituksen konkurssipesän varallisuudesta, jonka oikeudesta hän vastaa. Vastaava säädös löytyy konkurssilain (KonkL, 120/2004) 4 luvun 6 §:ssä (86/2013). Vaikka pois jätetyt saamiset näkyivät­kin kirjanpidosta, A on tahallisesti valalla vahvistanut pesän varojen olevan todellista vähäisemmät eli hän on salannut osan pesän varoista.

Velallinen voi syyllistyä velallisen petokseen myös, jos hän ilmoittaa kokonaan tai osittain valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen. Tällainen perusteeton velvoite voi olla esimerkiksi olemattoman velan ilmoittaminen, tai todellisen velan ilmoittaminen liian suureksi. Tällaisilla teoilla voidaan saada aikaan virheellinen jako-osuus jonkun lähipiirissä olevan velkojan hyväksi. (Nuutila & Hakamies 2009, 1088.) Perusteettoman velvoitteen ilmoittamisella voidaan myös tavoitella sitä, että lähipiirissä oleva velkoja saa ylimääräisiä ääniä velkojienkokoukseen. Koska kyseisellä velkojalla on enemmän ääniä kuin hänelle kuuluisi, äänestyksessä voidaan esimerkiksi estää velalliseen kohdistuvat negatiiviset toimenpiteet, kuten rikosilmoitukset. (Lehtonen 2006, 13.)

Jokainen teko, jossa ilmoitetaan velkasuhteen sisältö todellista edullisemmaksi jonkun velkojan kannalta, voi täyttää velallisen petoksen tunnusmerkistön. Velallisen petokseen kuuluu erehdyttäminen eli tiettyä velkojaa ei kuitenkaan tosiasiallisesti ole suosittu. Jos näin on tapahtunut, kyseessä on velkojansuosinta velallisen petoksen sijaan. Tahallisuusvaatimus edellyttää sitä, että velallinen pitää velvoitetta riittävän todennäköisesti ainakin osittain perusteettomana. Minimoidakseen rikosoikeudellisen vastuunsa epävarmassa tilanteessa, velallinen kannattaa tehdä huomautus tai varaus pesäluetteloon. Esimerkiksi, jos velvoitteen peruste on riitainen velallisen ja velkojan välillä, velallisen tulee tehdä siitä varaus pesäluetteloon. (Nuutila & Hakamies 2009, 1087.)

Velallinen syyllistyy velallisen petokseen myös, jos hän antaa muita vääriä tai harhaanjohtavia tietoja. Vääriä tai harhaanjohtavia tietoja voivat esimerkiksi olla väärät tiedot keskeneräisistä liiketoimista ja niiden arvosta tai jonkin omaisuuden liittyvän keksinnön arvosta. Tekotapatunnusmerkki on jätetty melko avoimeksi, sillä tietojen laatua ei ole tarkemmin määritetty. (HE 66/1988, 164.) Kyseiseen menettelyyn velallinen syyllistyy, jos hänen antamansa tieto on olennaisilta osilta harhaanjohtavaa tai väärää. Tällä tarkoitetaan sitä, että annetun tiedon tulee olla velkojan kannalta merkityksellistä, jotta se on rangaistavaa. Olennaista tässä on muun muassa se, saavatko velkojat annetun tiedon perusteella riittävän kuvan velallisen sen hetkisistä olosuhteista. (Nuutila & Hakamies 2009, 1088.)

Teko on tahallinen, jos velallinen tietää antavansa harhaanjohtavaa tietoa ja johtavansa velkojia harhaan. Velallinen voi antaa harhaanjohtavia tai vääriä tietoja esimerkiksi saadaakseen konkurssimenettelyn raukeamaan. Tällaisessa tapauksessa harhaanjohtava tieto voi olla esimerkiksi liian alhaiset konkurssipesän varat. Myös sellainen tieto, jolla saa-

daan konkurssimenettely pitkittymään voi täyttää velallisen petoksen tunnusmerkin. Lisäksi jos velallisella on saamia takaisinsaantiperusteilla vahingonkorvausperusteilla tai muilla varallisuutta kerryttävillä perusteilla, mutta hän ei kerro niistä konkurssi- tai ulosottomenettelyssä, syyllistyy velallinen velallisen petokseen. (Nuutila ja Hakamies 2009, 1088–1089.)

Velan ilmoittamatta jättäminen on yksi velallisen petoksen tunnusmerkeistä, mutta se eroaa muista tekotavoista siinä, että sillä loukataan tietyn yksittäisen velkojan intressejä konkurssi-, saneeraus- tai velkajärjestelymenettelyssä. Velka salataan ja saamisoikeus jää valvomatta, jos menettelyyn liittyvässä kuulemisesta huolimatta velkoja ei saa siitä tietoa. Velan salaamisessa asianomistajana on se velkoja, jolle kuuluva velka salataan. Asianomistajana oleva velkoja saa rikostuomiossa määrätyt vahingonkorvaukset suoraan itselleen. (Nuutila ja Hakamies 2009, 1089.) Seuraavaksi tarkastellaan miten velallinen voi syyllistyä velallisen petokseen konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- ja saneerausmenettelyssä. Jokaisella menettelyllä on oma tunnusmerkistönsä eivätkä kaikki tekotavat sovi kaikkiin menettelyihin.

4.1.3 Konkurssimenettely

Velallisella on erityinen myötävaikutus- ja tiedonantovelvollisuus konkurssimenettelyssä. Konkurssilain 4 luvun 5 §:n perusteella velallisen tulee myötävaikuttaa siihen, että pesänhoitaja pystyy suorittamaan hänelle kuuluvat tehtävät, ja konkurssimenettely saadaan asianmukaisesti päätökseen. Velallisen tulee huolehtia siitä, että pesänhoitaja saa hallintaansa pesään kuuluvan omaisuuden ja velallisen käyttämät toimitilat. Lisäksi pesänhoitajalla on oltava pääsy pesän käyttämiin tietojärjestelmiin. Velallisen tulee huolehtia siitä, että hän antaa pesänhoitajalle pesäluettelon laatimista varten tarpeelliset tiedot konkurssipesän omaisuudesta ja konkurssisaatavista. Lisäksi velallisen tulee huolehtia siitä, että hän antaa pesänhoitajalle kaikki muut tarpeelliset tiedot. Tammikuun lopussa 2013 konkurssilakiin lisättiin 4 lukuun 5a § (86/2013), jossa säädetään itsekriminointisuoja. Tällä tarkoitetaan sitä, että jos velallinen on epäiltyä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksessa, hänen ei tarvitse antaa pesänhoitajalle tietoja niistä seikoista, joihin epäily tai syyte perustuu.

Itsekrimointisuojaan liittyen korkeimmassa oikeudessa on ollut esillä mielenkiintoinen tapaus, jossa käsiteltiin itsekriminointisuojan perusteella salattuja tietoja. Tapaus on vuodelta 2009, jolloin itsekriminointisuoja ei ollut vielä konkurssilaisissa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 2009:27) velallinen A jätti ilmoittamatta omaisuuttaan vannoessaan pesäluettelo oikeaksi, sillä hän ei halunnut myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen vireillä olevassa rikosoikeudenkäynnissä. A väitti lisäksi, että hän oli saanut käräjäoikeudelta välipäätöksen, jonka perusteella hän oli vapautunut ilmoittamasta kaikkea omaisuuttaan.

Aiemman oikeuskäytännön perusteella on selvää, ettei velallisella ole oikeutta salata pesään kuuluvaa omaisuutta konkurssimenettelyssä sillä perusteella, että hän arvioi ilmiantavansa itsensä rikoksesta, jos hän olisi omaisuudesta kertonut. Kuitenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on katsonut, että Ihmisoikeussopimuksen (EIS, 63/1999) 6 artiklan 1 kohtaa loukattiin, kun konkurssimenettelyssä rangaistuksen uhalla annettuja tietoja myöhemmin käytettiin velallista vastaan rikosoikeudenkäynnissä. A:n tapauksessa mikään ei kuitenkaan viitannut siihen, että konkurssihakemuksen tehneen velkojan tavoitteena olisi ollut hankkia konkurssin avulla näyttöä A:n rikosoikeudenkäyntiä varten.

Korkeimman oikeuden mukaan velallisen tiedonantovelvollisuus on erityisen tärkeä velkojien täytäntöönpanoetujen turvaamisen kannalta. Vahvistaessaan pesäluettelo oikeaksi velallinen ei ole rikoksesta epäillyn asemassa. Korkeimman oikeuden mukaan A:lla ei ollut oikeutta kieltäytyä antamasta kaikkia tietoja pesäluettelon laatimista varten. Vaikka A olisi tiedot antanut, ei hän olisi joutunut tunnustamaan vireillä olevia syytteitä oikeaksi. Korkeimman oikeuden mukaan on selvää, että A:n tarkoitus oli hankkia itselleen oikeudetonta taloudellista etua. A on saanut oikeustieteellisen koulutuksen, ja hän on tiennyt, että käräjäoikeus ei voi antaa päätöstä, jossa annetaan lupa olla ilmoittamatta omaisuuttaan. A tuomittiin törkeästä velallisen petoksesta.

Korkein oikeus purki kyseisen päätöksen ratkaisussa KKO 2009:80, sillä tuomio oli ristiriidassa Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kanssa. Oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) perusteella lainvoimainen tuomio voidaan purkaa, jos tuomio perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen (OK 31:8.4). Korkeimman oikeuden mukaan lakia ei ollut tulkittu väärin ihmisoikeustuomioistuimen aiemman oikeuskäytännön perusteella, mutta uuden täsmentyneen oikeuskäytännön perusteella oli ilmeistä, että KKO:n tulkinta oli

ristiriidassa ihmisoikeustuomioistuimen kanssa. Ihmisoikeussopimuksen vastaisesta lain soveltamisesta johtuvat seuraukset olivat estettävissä purkamalla aiempi tuomio, sillä vankeusrangaistusta ei vielä ollut ehditty panna täytäntöön. Näin ollen purulle oli painavat perusteet.

Konkurssimenettelyssä pesänhoitajan on laadittava pesäluettelo, jossa käy ilmi pesän varat ja velat. Pesäluettelosta on käytävä ilmi ainakin velallisen omaisuus konkurssin alkaessa ja arvio siitä kuinka paljon omaisuus on rahaksi muutettuna. Lisäksi pesäluettelosta on käytävä ilmi velallisen velat ja muut sitoumukset. (KonkL 9:1.) Velallinen syyllistyy rikoslain 39 luvun 2 § tai 3 §:n perusteella velallisen petokseen tai törkeään velallisen petokseen, jos hän vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan pesäluettelon tai antaa vääriä tietoja (HE 26/2003, 64).

Velallisen on allekirjoituksellaan todistettava pesäluettelo oikeaksi. Jos velallinen on sitä mieltä, ettei pesäluettelo sellaisenaan ole oikea, on hänen esitettävä katsomansa täydennykset, oikaisut ja huomautukset. Jos velallinen on jättänyt itsekriminointisuojaan perusteella tietoja kertomatta, tulee hänen ilmoittaa tästä viimeistään vannoessaan pesäluettelo oikeaksi. Pesänhoitajan vaatimuksesta tuomioistuin voi vaatia, että velallisen on allekirjoituksen sijasta saavuttava tuomioistuimeen vahvistamaan valalla tai vakuuksella pesäluettelo oikeaksi. Pesänhoitajan ei tarvitse ilmoittaa tuomioistuimelle syytä tähän. Velallinen voidaan myös velvoittaa antamaan tuomioistuimessa muita kuin itsekriminointisuojaan piiriin kuuluvia tietoja pesäluettelo varten. (KonkL 4:6.) Usein pesänhoitaja vaatii tuomioistuimessa vahvistusta silloin, kun hän epäilee velallisen antamia tietoja virheelliseksi (Tapani 2010, 556).

Konkurssimenettelyssä velallinen syyllistyy velallisen petokseen muun muassa, jos hän salaa pesänhoitajalta tietyn varallisuuserän ja vahvistaa allekirjoituksellaan puutteellisen ja virheelliseksi tietämänsä pesäluettelon oikeaksi. Jos pesänhoitaja epäilee velallisen antavan virheellisiä tietoja, voi hän pyytää, että oikeaksi vahvistettu pesäluettelo vahvistetaan oikeaksi myös tuomioistuimessa. Jos velallinen vahvistaa jo vahvistetun virheelliseksi tietämänsä pesäluettelon tuomioistuimessa oikeaksi, kyseessä ei ole uusi velallisen petos vaan kyseessä on velallisen petoksen törkeä tekemuoto. (Tapani 2010, 556.)

Tekoa ei pidetä velallisen petoksensa, jos velallinen oikaisee erehdyttävän tiedon tai muutoin ehkäisee tekonsa vaikutukset (RL 39:2). Konkurssilain perusteella velallinen on vannonut pesäluettelon oikeaksi, jos hän on sen allekirjoittanut, vaikka hän joutuisi myöhemmin vannomaan pesäluettelon oikeaksi tuomioistuimessa. Tapanin (2010, 557) mukaan tässä tapauksessa voidaan esittää kaksi tulkintavaihtoehtoa siitä, onko tehokas katuminen mahdollista ensimmäisen vahvistamisen jälkeen. Ensimmäisen tulkinnan perusteella tehokkaaseen katumiseen ei ole mahdollisuuksia, koska konkurssilain tarkoituksena on tuoda esiin pesänhoitajan korostunut merkitys. Toisen tulkinnan perusteella tehokas katuminen on mahdollista, jos erehdyttävä tieto ei ole vielä ehtinyt vaikuttamaan menettelyyn ja virheen korjaamisella oikaistaan erehdyttävä tieto. Tapani on sitä mieltä, ettei jälkimmäistä tulkintavaihtoehtoa voida pitää perusteltuna, sillä tunnusmerkistössä nimenomaisesti todetaan, että erehdyttävä tieto on oikaistava ennen kuin pesäluettelo vahvistetaan oikeaksi tai tieto muutoin vaikuttaa menettelyyn. Rangaistusvastuusta ei siis voi vapautua enää sen jälkeen, kun pesäluettelo on allekirjoituksella vahvistettu oikeaksi.

Useissa tapauksissa velallisen petoksen haitallisia vaikutuksia velkojia vastaan voidaan estää sellaisella pesänhoitajan aktiivisella toiminnalla, joka ylittää normaalin huolellisuusvelvoitteen. Tämä on kuitenkin lähes mahdotonta silloin, kun kyseessä on omaisuuden salaaminen esimerkiksi peiteyhtiön avulla, sillä pesänhoitajalla ei ole keinoja ottaa selville tällaisia seikkoja. Salattu omaisuus paljastuu usein vasta poliisin rikostutkinnassa, jolloin käytössä on paljon laajempi keinovalikoima, joiden avulla voidaan salattu omaisuus saada esiin. (Ovaska 2008, 484.)

Konkurssilain perusteella pesänhoitajan tulee tehdä rikosilmoitus poliisille, jos on syytä epäillä, että velallinen on syyllistynyt muun muassa velallisen petokseen (KonkL 14:5.4). Rikosilmoitusta ei kuitenkaan pidä tehdä, jos epäilyllä rikoksella ei ole vähäistä suurempaa merkitystä velkojien maksunsaannin tai pesän selvityksen kannalta. Rikosilmoitusta ei myöskään tule tehdä, jos epäilty rikos koskee velkojien taloudellisten etujen loukkaamista ja sen kohteena olevan varallisuuden määrä on vähäinen. Kun varallisuus ylittää 1000 euroa, kyseessä ei ole enää vähäinen määrä. Rikosilmoitus on mahdollista tehdä myös raukeavassa konkurssissa, ja se on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä siitä, kun rikosepäily on tullut ilmi. Rikosilmoituksen teko ei kuulu pesänhoitajalle silloin, kun epäilyllä rikoksella on vain yksi velkoja asianomistajana. Tällöin pesänhoitajan tulee ilmoittaa kyseiselle velkojalle tästä. Jos velallinen käyttää rikosta

tehdessään apunaan saattohoitajaa, pesänhoitajan tulee tehdä rikosilmoitus, sillä saattohoitajan käyttäminen on rikosta ankaroittava seikka. (Konkurssiain neuvottelukunta 2013, 1–2.)

4.1.4 Ulosottomenettely

Velallinen voi syyllistyä velallisen petokseen rikoslain 39 luvun 2 §: perusteella, jos hän ulosottomenettelyn aikana hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä 1) salaa omaisuuttaan tai 3) antaa muun väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta. Rikoslain 39 luvun 8 §:ssä säädetään, että kaikki mitä 39 luvussa on säädetty ulosotosta, koskee soveltuvin osin myös ulosottoviranomaisen menettelyä, johon ryhdytään ulosoton turvaamiseksi. Näin ollen ulosottomenettely kattaa ulosmittauksen, ulosottoselvityksen, ulosoton turvaamistoimenpiteet sekä verojen ja julkisten maksujen ulosoton.

Tyypillisesti velallisen petokseen syyllistytään salaamalla omaisuutta ulosottoselvityksen aikana. Lisäksi velallisen petokseen voidaan syyllistyä salaamalla omaisuutta silloin, kun ulosottomies hankkii täytäntöönpanon kannalta tärkeitä tietoja velalliselta, eikä velallinen niitä anna. (Tapani 2010, 189.) Ulosottokaaren (UK, 705/2007) 3 luvun 52 §:n perusteella velallisen tulee ilmoittaa ulosottomiehelle täytäntöönpanon kannalta tärkeitä tietoja ulosottomiehen niitä kysyessä. Ulosottokaaren 3:56:n perusteella ulosottomies saa hankkia tietoja velalliselta myös vapaamuotoisesti tai ulosottoselvityksellä.

Rangaistavuus edellyttää, että omaisuuttaan salatessa velallinen laiminlyö hänelle asetetun tiedonantovelvollisuuden. Tiedonantovelvollisuudesta säädetään ulosottokaaren 3 luvun 52 §:ssä. Lisäksi rangaistavuus edellyttää, että syyttäjä kykenee näyttämään salatun omaisuuden todella kuuluvan velalliselle. Salaamiselle on tyypillistä, että omaisuus siirretään näennäisesti välikädelle, joten näytön hankkiminen siitä, että omaisuus kuuluu todella velalliselle voi olla hankalaa. (Tapani 2010, 557–558.) Velallisen petos edellyttää myös tahallisuutta. Ulosottokaareissa painotetaan, että velallista on muistutettava totuusvelvollisuudesta ja kerrottava, että väärän tiedon antamisesta tai tietojen salaamisesta voi seurata rangaistus (UK 3:56.2).

Rikoslain perusteella velallinen voi syyllistyä velallisen petokseen myös, jos hän antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja velkojien kannalta merkityksellisistä seikoista (RL 39:2.1,3). Väärät tai harhaanjohtavat tiedot voivat liittyä esimerkiksi keinotekoisiiin järjestelyihin (UK 4:14). Keinotekoisilla järjestelyillä tarkoitetaan, että velallinen väittää omaisuuden kuuluvan jollekulle toiselle kuin hänelle. Kyseessä on esimerkiksi varallisuusjärjestely, jossa sivullisen asema on keinotekoinen eli varallisuus on näennäisesti siirretty ulkopuoliselle. Velallinen voi lisäksi syyllistyä velallisen petokseen, jos hän ei ilmoita ulosottomenettelyssä, että hänellä on saamia takaisinsaantiperusteella, vahingonkorvausperusteella tai muulla varallisuutta kerryttävällä perusteella. Kukkosen (2011, 282) mukaan tämänkaltainen menettely voi tulla rangaistavaksi rikoslain 39:2:1:n 3 kohdan perusteella. Velallisen petokseen kuuluvat perusteettoman velvoitteen ilmoittaminen (39:2.1,2) tai velan salaaminen (39:2.1,4) eivät sovellu ulosottomenettelyyn.

4.1.5 Yksityishenkilön velkajärjestely

Velallinen voi syyllistys velallisen petokseen, jos hän hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä salaa omaisuuttaan yksityishenkilön velkajärjestelyn aikana (RL 39:2.1.1). Yksityishenkilön velkajärjestelystä säädetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa eli velkajärjestelylaissa (VJL, 57/1993). Velkajärjestely tulee vireille velallisen hakemuksesta (VJL 8.1 §) ja velkajärjestelyn alkamisella tarkoitetaan sitä hetkeä, jolloin tuomioistuin on tehnyt päätöksen velkajärjestelyn aloittamisesta (VJL 3.1,1 §). Korkein oikeus on linjannut, että velallisen petoksessa rangaistavuuden edellytyksenä on velkajärjestelyn aloittaminen (KKO 1998:164). Oikeuskäytännön perusteella velkajärjestelymenettelyyn kuuluvat velkajärjestelyasian oikeudenkäyntivaihe ja maksuohjelman kesto, joten velallisen petokseen voi syyllistyä näiden menettelyiden aikana.

Korkeimman oikeuden mukaan velallinen syyllistyy velkajärjestelylain perusteella velallisen petokseen silloin, kun hän laiminlyö laissa säädetyn lisäsuoritusvelvoitteen. Esimerkiksi ratkaisussa KKO 2009:63 Juhani P:lle oli vahvistettu velkajärjestelylain mukainen maksuohjelma, ja hänen maksukykynsä oli parantanut maksuohjelman aikana. Maksuohjelmassa oli säädetty, että Juhani P:n pitäisi ilmoittaa velkojille, jos hänen maksukyvyssään tapahtuu olennaisesti parannusta. Lisäksi hänen olisi pitänyt suorittaa velkojilleen määräosa lisääntyneistä tuloistaan ja varoistaan. Juhani P ei kuitenkaan

tehnyt kumpaakaan. Velkajärjestelylain 7 §:n 3 momentissa säädetään, että velallisen on maksuohjelman aikana velkojan pyynnöstä esitettävä selvitys 35 a §:ssä (1273/2002) säännellyn lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. Lisäsuoritus tulee tehdä omatoimisesti, mutta velallisen on annettava velkojan pyynnöstä selvitys lisäsuorituksen laskemisen perusteista. Juhani P:n maksuohjelma sisälsi lainmukaisen lisäsuoritusvelvoitteen, jota hän ei ole kuitenkaan noudattanut, joten hän tosiasiallisesti salasi maksukykynsä paranemisen. Juhani P tuomittiin törkeästä velallisen petoksesta rikoslain 39:2.1:n 1 kohdan ja 3 §:n 1 kohdan perusteella.

Velallisen petokseen voi syyllistyä myös, jos velallinen hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellisesta hyötyä jättää ilmoittamatta velan velkajärjestelymenettelyssä (RL 39:2.1,4). Velkajärjestelylain 50 §:n perusteella velkajärjestelyhakemus on laadittava vahvistetun kaavan mukaisesti eli siinä on ilmoitettava muun muassa kaikki velat. Jos velallinen ei ilmoita kaikkia velkojaan hakemuksessa, rikoslaissa säädetty velan ilmoittamatta jättäminen voi sinänsä tapahtua jo ennen kuin päätös velallisen velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty. Tätä ei kuitenkaan tapahdu käytännössä, sillä varsinaisesti rikoslain velallisen petoksen 4 kohdalla suojataan velkojien oikeuksia varsinaisessa velkajärjestelymenettelyssä. Velkojille saattaa nimittäin syntyä velkajärjestelymenettelyn aikana mahdollisia oikeudenmenetyksiä puutteellisesti laaditusta velkajärjestelyhakemuksesta. Näin ollen velkajärjestelyn aloittaminen on rangaistavuuden ehdoton edellytys. Viimeisenä tarkastellaan vielä velallisen petosta yrityssaneerauksen näkökulmasta.

4.1.6 Yrityssaneeraus

Yrityssaneerauksessa voidaan syyllistyä velallisen petokseen melko samankaltaisilla keinoilla, kuin velkajärjestelyssä. Velallinen voi syyllistyä velallisen petokseen, jos hän salaa omaisuuttaan yrityssaneerausmenettelyssä (RL 39:2.1,1). Yrityssaneerauksesta säädellään laissa yrityksen saneerauksesta eli yrityssaneerauslaissa (YrSanL, 47/1993). Yrityssaneerausmenettely alkaa silloin, kun tuomioistuin on tehnyt päätöksen yrityssaneerausmenettelyn aloittamisesta (YrSanL 3 §) ja lakkaa kun saneerausohjelma on vahvistettu (YrSanL 77.4 §), joten velallisen petokseen voi syyllistyä vain yrityssaneerauksen oikeudenkäyntivaiheen aikana. Rikoslain 39 luvun 2 §:n 4 kohta lisättiin velkajärjestelylain ja yrityssaneerauslain säätämisen yhteydessä. Velallisen petoksesta ran-

gaistavaksi voi siis tulla myös velan ilmoittamatta jättäminen esimerkiksi yrityssaneerausmenettelyssä (Lehtonen. 2006.14). Yhteenvetona voidaan todeta, että velallisen petokseen voi syyllistyä yrityssaneerauksessa ainoastaan salaamalla omaisuuttaan tai jättämällä velan ilmoittamatta.

4.2 Törkeä velallisen petos

Velallinen syyllistyy rikoslain 39 luvun 3 §:n perusteella törkeään velallisen petokseen, jos velallisen petoksessa tavoitellaan huomattavaa hyötyä tai, jos velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi. Lisäksi vaaditaan, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä velallisen petoksesta tuomitaan vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi tai enintään neljäksi vuodeksi.

Huomattava hyöty on jätetty lakiin avoimeksi. Arvioidessa huomattavaa hyötyä voidaan ottaa mallia muista omaisuusrikosten törkeää tekemuotoa koskevista säännöksistä joiden perusteella velallinen on saavuttanut huomattavaa hyötyä, jos hän on teollaan hyötynyt enemmän kuin 20 000 euroa. Lain perusteella riittää, että teolla tavoitellaan huomattavaa hyötyä eli sillä ei ole merkitystä onko tavoiteltua hyötyä saavutettu. (HE 66/1988, 165.)

Erytispiirteenä velallisen törkeässä petoksessa on, että velallinen vahvistaa väärän tiedon tuomioistuimessa oikeaksi. Tällä korostetaan tuomioistuinmenettelyn luotettavuuden merkitystä (talousrikos.fi). Väärän tai harhaanjohtavan tiedon vahvistamisella tarkoitetaan ennen kaikkea väärän pesäluettelon vahvistamista konkurssituomioistuimessa. Vahvistamista ei ole, jos ainoastaan oikeudenkäyntikirjelmässä on ilmoitus jonkin saatavan olemassaolosta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1090.)

Velallisen törkeässä petoksessa vaaditaan lisäksi, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tähän vaikuttavat teon motiivi, suunnitelmallisuus, ajallinen jatkuvuus sekä petokseen liittyvät välikädet ja kolmannet osapuolet. Kokonaisuutta arvostellessa huomiota kiinnitetään myös siihen, onko teko tehty virheellisellä kirjanpidolla. Jos kirjanpitoa ei ole pidetty lainkaan, tekoa pidetään helposti törkeänä. (Nuutila & Hakamies 2009, 1091.)

4.3 Velallisen vilpillisyys

Velallinen tuomitaan velallisen vilpillisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi, jos hän tekee ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeän huolimattomasti velallisen petoksen tunnusmerkistössä mainitun teon (RL 39:4). Usein tämänkaltaisen menettely johtuu piittaamattomuudesta sekä siitä, että velallinen on menettänyt kiinnostuksensa konkurssiin menneen yhtiön asioihin. Syyteoikeus velallisen vilpillisyydestä vanhenee kahdessa vuodessa, joten usein ehtii käydä niin, että syyteoikeus on vanhentunut ennen kuin juttu on saatu vireille. Törkeä huolimattomuus liittyy tilanteisiin, joissa insolvenssimenettelyssä rikotaan törkeästi normaalia liiketoiminnanharjoittajalta vaadittavaa huolellisuutta. Velallisen vilpillisyydessä on mahdollisuus vapautua rangaistusvastuusta, jos velallinen oikaisee väärät tai harhaanjohtavat tiedot ennen kuin hän vahvistaa pesäluettelon oikeaksi tai ennen kuin tieto muutoin ehtii vaikuttaa insolvenssimenettelyyn. (Nuutila & Hakamies 2009, 1091–1092.)

Korkeimmalla oikeudella ei ole yhtään ratkaisua, jossa velallinen olisi syyllistynyt velallisen vilpillisyyteen, mutta jo aiemmin mainitussa ratkaisussa (KKO 1995:64) yksi eri mieltä ollut oikeusneuvos lausui, että A olisi tullut tuomita velallisen petoksen sijasta velallisen vilpillisyydestä. Velallinen A oli vahvistanut virheellisen pesäluettelon oikeaksi. Pesäluettelosta puuttui saamisia melkein 1,1 miljoonaa markkaa, mutta ne kävivät ilmi ajan tasalla olleesta kirjanpidosta, joiden perusteella pesänhoitaja oli pesäluettelon laatinut. Oikeusneuvoksen mielestä pesäluettelo oli laadittu virheelliseksi ilman A:n aktiivista myötävaikuttamista. A:n oli täytynyt käsittää, ettei omaisuuden salaaminen onnistuisi, sillä omaisuuden määrä kävi ilmi kirjanpidosta. Tästä syystä oikeusneuvos oli sitä mieltä, ettei A toiminut hyötymistarkoituksessa saadakseen itselleen tai toisille oikeudetonta hyötyä. Hänen mielestään A:n toiminta täytti velallisen vilpillisyyden tunnusmerkistön, mutta syyteoikeus oli tässä asiassa vanhentunut, joten hän hylkäsi syyteen vanhentuneena.

4.4 Velallisrikkomus

Velallinen tuomitaan velallisrikkomuksesta sakkoon, jos velallisen petos tai velallisen vilpillisyys on vähäinen ottaessa huomioon velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon vähäisen merkityksen velkojien kannalta, tai jos muut rikokseen liittyvät

seikat ovat kokonaisuutena arvostellen vähäisiä (RL 39:5). Velallisrikkomus on asianomistajarikos eli syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteen pantavaksi (RL 39:9.1). Asianomistajana ovat selvitys- tai täytäntöönpanomenettelyyn osallistuvat velkojat, ja velan ilmoittamatta jättämisessä se velkoja, jolle kuuluvaa velkaa ei ilmoitettu konkurssi-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä (RL 39:9.2). Velallisrikkomus on velallisen petoksen ja velallisen vilpillisyyden lievä tekomuoto. Teko on vähäinen, kun sen taloudellinen merkitys on vähäinen. Myös muut rikokseen liittyvät seikat saattavat olla sellaisia, että teko on myös kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tuomioistuimissa ei käytännössä ole ollut juttuja, jossa käsiteltäisiin velallisrikkomusta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1092.) Vähäinen merkitys tarkoittaa siis vähäistä taloudellista merkitystä eikä esimerkiksi sitä, että merkitys on velkojille vähäinen, koska teon onnistuminen on ollut käytännössä mahdotonta (HE 66/1988, 166).

5 VELKOJANSUOSINTA

Velallinen, joka tietää itsensä kyvyttömäksi hoitamaan velvoitteitaan, ryhtyy rikoslain 39 luvun 6 §:ssä (61/2003) säädettyihin tekoihin suosiakseen tiettyä velkojaa muiden kustannuksella, syyllistyy velkojansuosintaan. Hänet voidaan tuomita joko sakkorangaistuksella tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Rangaistavaksi säädettyjä tekoja ovat 1) velan maksaminen ennaikaisesti sellaisissa olosuhteissa, joissa maksu ei ole tavanomainen, 2) velkojan saatavasta vakuuden antaminen silloin, kun vakuudesta ei ollut sovittu tai jota velallinen ei ollut luvannut antaa velkasuhteen syntyessä, 3) epätavallisen maksuvälineen käyttäminen veloitteen täyttämiseen sellaisissa olosuhteissa, jotka huomioon ottaen maksua ei voida pitää tavanomaisena tai 4) ryhtyminen muuhun velkojan asemaa parantaa järjestelyyn.

Velkojansuosinta ei edellytä insolvenssimenettelyä vaan riittää, että velallinen ei kykene täyttämään velvoitteitaan. Rikoslain uudistuksessa vuonna 2003 muutettiin velkojansuosinnan rangaistusta maksimissaan kahteen vuoteen vankeutta, jolloin syyteoikeuden vanhentumisaika piteni kahdesta vuodesta viiteen vuoteen. Oikeuskäytännön perusteella aikaisempi kaksi vuotta oli liian vähän muun muassa siksi, että velkojansuosinnan ilmeneminen saattoi kestää kauan monimutkaisissa rikoskokonaisuuksissa. (Nuutila & Hakamies 2009, 1093.) Velkojansuosinta eroaa velallisen epärehellisyydestä siinä, että maksun perusteena on todellinen velkasuhde eli yhtiön varojen ja velkojen suhde pysyy samana. Velallinen siis maksaa todellisen velkansa pois. (Mäkelä 2001, 189.)

Velallinen syyllistyy velkojansuosintaan ensimmäisen kohdan perusteella, jos hän maksaa epätavallisissa olosuhteissa velan pois ennaikaisesti. Erääntymättömien maksujen maksaminen ei aina ole epätavallista, sillä yhtiöllä saattaa olla tapana maksaa velkansa muutamaa päivää etuajassa saadakseen alennuksia tai muita taloudellisia etuja (Nuutila & Hakamies 200, 1094).

Uuden vakuuden antaminen voi olla myös rangaistavaa. Vakuuksia ovat esimerkiksi käteispannit ja kiinnitysperusteiset panttioikeudet. Rangaistavaa on uuden vakuuden antaminen ilman, että siitä on sovittu tai sitä on luvattu velkasuhteen syntyessä. Säännös soveltuu vain sellaisiin tapauksiin, joissa velallinen antaa vakuuden omasta velastaan. Jos hän antaa vakuuden toisen velasta, kyseessä voi olla velallisen epärehellisyys, sillä velvoitteita lisätään perusteettomasti tai omaisuutta luovutetaan ilman hyväksyttävää

syytä. (Nuutila & Hakamies 2009, 1094–1095.) Uuden vakuuden antamisen tulee loukata muita velkojia, ja sen antamisen seurauksena muiden velkojien mahdollisuus saada suoritusta saatavilleen on vaarannuttava. Jos lupaus vakuudesta on annettu ennen maksukyvyttömyystilaa, velallinen ei syyllisty velkojansuosintaan, jos hän tiennyt tulevasta maksukyvyttömyydestä. (Mäkelä 2001, 191.)

Velan maksaminen epätavallisella maksuvälineellä on rangaistavaa kolmannen kohdan perusteella. Säännös on melko tulkinnanvarainen ja se antaa oikeuskäytännölle paljon liikkumatilaa. Oikeuskäytännön perusteella on epätavallista, jos velka maksetaan yhtiön käyttö- tai vaihto-omaisuudella. Epätavallisen maksuvälineen käyttöä on erityisesti si-jaissuoritus eli velallinen maksaa velan tavalla, johon hän ei ollut alun perin velvollinen. Rahan käyttö taas on tavanomaista. Tavallista voi olla myös, jos maksuvälineen laatu liittyy toimialalla vakiintuneeseen tapaan. Esimerkiksi rakennusalalla on tavanomaista maksaa saatavat rakennustarvikkeilla. Kolmikantajärjestelyt ovat maksuvälineenä hankalia, sillä ne ovat toisinaan tavanomaisia ja toisinaan epätavallisia. Kolmikantajärjestelyllä tarkoitetaan sitä, että velallinen maksaa velkansa sellaisella saatavalla, joka hänellä on kolmannelta taholta. (Nuutila & Hakamies 2009, 1095.)

Neljännessä kohdassa mainitaan muu velkojan asemaa parantava järjestely. Tämä kattaa kaikki sellaiset tilanteet, joilla parannetaan velkojan asemaa, ja joihin velallisella ei ole ollut siviilioikeudellista velvoitetta. Mäkelän (2001, 226) mukaan tällainen tilanne voi olla esimerkiksi omaisuuden myynti jatkavalle yhtiölle tai läheisyhtiölle silloin, kun kaupan kohteen hinta on ollut sopiva. Tällaisissa tapauksissa velka maksetaan kauppahinnalla. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa (KKO 1998:82) A syyllistyi velkojansuosintaan, kun hän myi avoimen yhtiönsä kannattavan osan pankille Y sopivalla hinnalla. Ostaja Y oli avoimen yhtiön yksi velkojista. Kauppahinnalla maksettiin avoimen yhtiön velka Y:lle. Myöhemmin avoimen yhtiön konkurssi raukesi varojen puutteeseen. A tiesi olevansa kykenemätön velvoitteidensa täyttämiseen, ja hän ryhtyi yhden velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn. Näin ollen A suosi Y:tä muiden kustannuksella. A syyllistyi velkojan suosintaan parantamalla Y:n asemaa suhteessa muihin velkojiin.

Ruotsin korkein oikeus on linjannut, että velallinen syyllistyy velkojan suosintaan silloin, kun maksukyvyttömän yhtiön edustaja maksattaa itselleen erääntyneen, mutta oikeudettoman saatavan. Teon katsotaan tapahtuneen epäasianmukaisilla perusteilla ja

vaarantavan muiden velkojien asemaa. (Edilex 2013.) Velkojansuosinnasta säädetään Ruotsin rikoslain (Brottsbalk 700/1962) 11 luvun 4 §:ssä (42/2005), joka kuuluu vapaasti suomennettuna näin: se, joka maksukyvyttömänä suosii yhtä tiettyä velkojaa maksamalla erääntymättömän velkansa, käyttää epätavallista maksuvälinettä tai antaa vakuuden, josta ei ollut sovittu velan syntyessä tai käyttää muita tällaisia toimenpiteitä, tuomitaan velkojansuosinnasta vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Edellytyksenä on, että toimenpide voi aiheuttaa konkreettista vaaraa toisten velkojien oikeuksien huomattavalle vähenemiselle. Samaa pykälää sovelletaan, jos joku maksukyvyttömänä ryhtyy muuhun sellaiseen velkojaa suosivaan järjestelyyn, jolla aiheutetaan konkreettinen vaara muiden velkojien oikeuksien huononemiselle. Ruotsin rikoslain velkojansuosintaa koskeva säännös on melko samanlainen Suomen säädöksen kanssa, joten Suomen oikeuskäytäntö voisi käyttää samansuuntaista linjausta.

Rangaistavuus velkojansuosinnasta edellyttää tahallisuutta. Tahallisuus edellyttää velallisen tietävän olevansa maksukyvytön. Velallisen pitää myös tietää tekonsa huonontavan muiden velkojien asemaa. Rangaistavuus ei edellytä sitä, että velallinen tietäisi syyllistyvänsä esimerkiksi epätavallisen maksuvälineen käyttämiseen vaan riittävää on se, että velallinen tietää tekonsa tosiasialliset olosuhteet eli teon rangaistavuus edellyttää nimenomaisesti pyrkimystä parantamaan yhden tai useamman velkojan asemaa muiden kustannuksella. (Nuutila & Hakamies 2009, 1096.)

Velallinen tai hänen edustajansa syyllistyy velkojansuosintaan tekijänä. Velkoja voi saada rangaistuksen velkojansuosinnasta joko yllyttäjänä tai avunantajana. Teosta on voitu esimerkiksi sopia velallisen ja velkojan välillä tai velkoja on vastaanottanut ennenaikaisen suorituksen, vaikka hän on tiennyt velallisen heikoista olosuhteista. Jotta velkojaa voidaan rangaista, edellytetään myös häneltä tahallisuutta. Velkojan tulee tietää velallisen olevan maksukyvytön, ja lisäksi hänen pitää tietää, että teolla suositaan häntä muiden velkojien vahingoksi. (Nuutila & Hakamies 2009, 1096–1097.) Asianomistajina ovat kaikki tekohetkellä tunnetut velkojat. Koska velkojansuosinta on asianomistajarikos, syyttäjä ei saa nostaa velkojansuosinnasta syytettä, jollei asianomistajana oleva velkoja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi (RL 39:9.1).

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää mitä ovat velallisen rikokset. Velallisen rikoksista säädetään rikoslain 39 luvussa. Rikokset ovat keskenään melko samanlaisia, ja usein oikeuskäsittelyssä syyttäjän kannattaa vaihtoehtoisesti esittää rangaistusvaatimus jostakin toisesta velallisen rikoksesta. Oikeuskäytäntö vahvistaa tämän, sillä usein syyttäjä vaatii rangaistusta esimerkiksi velallisen epärehellisyydestä ja toissijaisesti velallisen petoksesta. Näin varmistetaan, että velallisen rikollinen menettely täyttää ainakin yhden tunnusmerkistön, ja hän saa rangaistuksen menettelystään. Velallisen epärehellisyys ja velallisen petos eroavat toisistaan siinä, että velallisen petos vaatii tiettyä maksukyvyttömyysmenettelyä. Lisäksi velallisen petosrikoksissa varallisuusasemaa huononetaan vain näennäisesti, kun taas velallisen epärehellisyysrikoksissa varallisuusasema huononee oikeasti. Velkojansuosinta on osin päällekkäinen velallisen epärehellisyysrikosten kanssa, mutta siinä varallisuusasema ei kuitenkaan huonone, sillä velallinen maksaa pois todellisen velkansa. Velallinen kuitenkin suosii yhtä velkojaa muiden kustannuksella.

Vaikka syyttäjillä on tapana vaatia rangaistusta vaihtoehtoisesta rikoksesta, oikeuskäytäntö osoittaa, että velallisen rikoksista rangaistaan suhteellisen vähän. En esimerkiksi löytänyt yhtäkään korkeimman oikeuden tai hovioikeuden ratkaisua, jossa tekijä olisi tuomittu velallisen vilpillisyydestä tai velallisen rikkomuksesta. Velallisrikkomus ja velkojansuosinta ovat asianomistajarikoksia, joten syyttäjä ei saa nostaa syytettä, jos asianomistaja ei sitä halua. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, ettei näitä rikostyyppisiä juurikaan oikeuskäytännöstä löydy. Velallisrikkomus taas on melko pieni rike, joten siitä ei haluta tai viitsitä nostaa syytettä.

Rangaistuksien vähyyteen voi olla syynä myös se, että lähtökohtaisesti jokainen saa päättää omasta omaisuudestaan. Lisäksi tunnusmerkistöt on jätetty lakiin melko avoimeksi. Tilanne saattaa kuitenkin muuttua vuosien kuluessa, sillä talousrikollisuuden määrä on huolestuttanut useita eri tahoja. Tämän seurauksena pesäselvittäjille annettiin konkurssilain perusteella mahdollisuus tehdä rikosilmoitus, jos he epäilevät, että velallinen on syyllistynyt esimerkiksi velallisen petokseen. Tämä on mielestäni ainoastaan positiivinen asia, sillä pesäselvittäjillä on usein hyvät mahdollisuudet huomata tämänkaltaiset rikolliset menettelyt. Velallinen voidaan saada kiinni rikoksesta jo ennen pesäluettelon vahvistamista. Kannatan sitä, että tämänkaltaisia keinoja lisättäisiin entises-

tään. Velallisen rikoksen tunnusmerkistöstä kannattaisi tehdä hieman kattavampi. Olisi hyvä, jos lukija saisi heti ensisilmäyksellä selville, minkälaiset teot ovat rangaistavia. Tällä hetkellä pitää tutustua oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen, jos haluaa selvyden siitä, onko velallinen toiminut lain vastaisesti.

Rikoksen rangaistavuus edellyttää aina myös tahallisuutta. Tahallisuuden puutteeseen vetoaminen ei kuitenkaan usein menesty oikeuskäsittelyssä, sillä jokainen velallinen tietää taloudellisista vaikeuksistaan, jos kirjanpito vain on ajan tasalla. Puuttuva tai puutteellinen kirjanpito on rangaistavaa, mutta se ei kuulu velallisen rikoksiin. Itse olen sitä mieltä, että olisi outoa, jos tekijää ei rangaista sillä perusteella, ettei hän tehnyt tekoaan tahallisesti. Jokainen huomaa olevansa maksukyvyttömyystilanteessa, jos ei keran maksuja pysty maksamaan. Jos niitä ei halua maksaa, kyseessä on eri tilanne eikä se kuulu velallisen rikoksiin.

Työtä tehdessäni huomasin, että omaisuutta voidaan hävittää lukemattomilla eri keinoilla. Omaisuutta voidaan muun muassa tuhota, turmella, lahjoittaa, luovuttaa, pelata, laiminlyödä sekä siirtää ulkomaille. Ja kaikki tämä tehdään, jotta ei tarvitsisi maksaa kaikki velkoja pois. Velallisen rikokset ovat mielestäni erikoinen rikostyyppi, sillä velallinen yrittää rikollisella toiminnalla välttää velkojensa maksamisen. Itse ajattelen, että olisi helpompaa vain maksaa velkansa tai ajautua esimerkiksi konkurssiin. Velallisen rikoksissa velallisena voi olla kuka tahansa, mutta yleensä kyseessä on elinkeinonharjoittaja.

Työtä tehdessäni opin paljon velallisen rikoksista. Tästä työstä on minulle varmasti hyötyä tulevaisuudessa työelämässä, sillä tässä opinnäytetyössä on etsitty kattavasti esimerkkejä eri rikostyypeistä. Nyt ymmärrän paljon paremmin rikoslain 39 luvun sisällön. Lisäksi opin paljon uutta konkurssi-, ulosotto-, yksityishenkilön velkajärjestely- ja yrittäjäneerausmenettelystä. Tästä syystä opinnäytetyöstä on paljon hyötyä laajalla sektorilla. Uskon, että kiinnostus velallisen rikoksiin kasvaa entisestään, sillä tämän hetkisen taloudellisen tilanteen vuoksi on selvää, että velallisen rikokset tulevat lisääntymään. Sen osoittaa muun muassa Verohallinnon raportti vuodelta 2012. Tämän vuoksi on hyvä, että velallisen rikokset on koottu helposti ymmärrettävään muotoon tähän opinnäytetyöhön.

LÄHTEET

Edilex. Ulkomailta – Ruotsi: Korkeimman oikeuden ratkaisuja. Uutiset. Päivitetty 7.10.2013. Luettu 27.10.2013.

[http://www.edilex.fi.elib.tamk.fi/uutiset/37713?offset=1&perpage=20&phrase=velkojan suosinta&sort=relevance&searchKey=609031](http://www.edilex.fi.elib.tamk.fi/uutiset/37713?offset=1&perpage=20&phrase=velkojan%20suosinta&sort=relevance&searchKey=609031)

HE 66/1988. Hallituksen esitys eduskunnalle Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 26/2003. Hallituksen esitys eduskunnalle konkurssilain uudistamiseksi.

Konkurssiasiamiehen toimisto. Pesänhoitajan velvollisuus tehdä rikosilmoitus 18/2013. Konkurssiasiaain neuvottelukunta. Päivitetty 17.7.2013. Luettu 19.10.2013. <http://www.konkurssiasiamies.fi/62694.htm>

Kukkonen, R. 2011. Velallisen petos ulosottomenettelyssä II osa. Defensor Legis N:o 2011/3. Asiantuntija-artikkeli. Luettu 27.10.2013.

Lahti, R. & Koponen, P. 2007. Talousrikokset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. E-sarja N:o 16. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtonen, A. 2006. Velallisen rikokset. Tampereen yliopisto. Tampere.

Mäkelä, K. 2001. Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. E-sarja N:o 4. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Niemi, H. & Lehti, M. 2006. Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 71. Helsinki.

Nuutila, A-M. & Hakamies, K. 2009. Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Helsinki: SanomaPro Oy.

Ovaska, R. 2008. Velallisen petos ja pesänhoitajan toiminta. Defensor Legis N:o 2008/4. Asiantuntija-artikkeli. Luettu 20.10.2013.

Talousrikos.fi. Velallisen rikokset. Luettu 20.10.2013. http://www.talousrikos.fi/tietoa/velallisen_rikokset/

Tapani, J. 2010. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita Prima Oy.

Verohallinto. 2012. Harmaa talous – valvontatilastoja 2012-raportti. Harmaan talouden selvitysyksikkö.

Korkeimman oikeuden ratkaisut:

KKO:1995:64

KKO:1998:82

KKO:1998:164

KKO:2000:39

KKO:2004:89

KKO:2005:119

KKO:2009:27

KKO:2009:63

KKO:2009:80

KKO:2011:52